2002, ՀՈՒԼԻՍ Ա, ԹԻՎ 13 (129)

Քրիստոնյա Հայաստան

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԱՅՑԸ ԲՈՒԼՂԱՐԻԱ ԵՎ ԲՈՒԼՂԱՐԱՀԱՅՈՑ ԹԵՄ

Հունիսի 25-29-ը տեղի ունեցավ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի պաշտոնական այցը Բուլղարիա՝ Բուլղար Ուղղափառ եկեղեցու գահակալ Նորին Ամենապատվություն Մաքսիմ պատրիարքի եւ Բուլղար Ուղղափառ եկեղեցու Սուրբ Սինոդի հրավերով:

Նորին Սրբությունը Բուլղարիայի մայրաքաղաք Սոֆիա ժամանեց հունիսի 25-ին: Վեհափառ Հայրապետին ուղեկցողների թվում էին՝ Մայր Աթոռ

Ս. Էջմիածնի Միջեկեղեցական բաժնի պատասխանատու գերաշնորհ Տ. Եզնիկ եպիսկոպոս Պետրոսյանը, Գերագույն հոգեւոր խորհրդի անդամ տիար Ռոբերտ Համբարձումյանը, որպես գավազանակիր՝ Վեհափառ Հայրապետի գործավար-քարտուղար բարեշնորհ Արթուր սարկավագ Կարապետյանը:

Ամենայն Հայոց Հայրապետին հյուրընկալ կողմն ընդունեց պաշտոնական այցելությունների համար նախատեսված բոլոր արարողակարգերով. Սոֆիայի օդանավակայանում Նորին Սրբությանն աջհամբույրով դիմավորեցին Բուլղարիայի Նախարարների խորհրդի Կրոնից գործերի փոխտնօրեն տիար Էմիլ Վելինովը, Բուլղարիայի Ազգային ժողովի պատգամավոր, Բուլղարահայոց թեմի թեմական խորհրդի ատենապետ տիար Ռուբեն Գրիգորյանը, Բուլղարիայում ՀՀ արտակարգ եւ լիազոր դեսպան տիկին Սեդա Սեւանը: Այնուհետեւ, օդանավակայանի ընդունելությունների սրահում Վեհափառ Հայրապետին ողջունեցին եւ բարի գալուստ մաղթեցին Բուլղարիայի Ուղղափառ եկեղեցու Սուրբ Սինոդի անդամները, Բուլղարիայի Հանրապետության կառավարության ներկայացուցիչ, Նախարարների խորհրդի Կրոնից գործերի տնօրեն տիար Իվան Ժելեւը, Ռումինիայի եւ Բուլղարիայի հայոց թեմի առաջնորդ գերաշնորհ Տ. Տիրայր արքեպիսկոպոս Մարտիկյանը, պաշտոնատար այլ անձինք:

Օդանավակայանից Հայոց Հայրապետի գլխավորած պատվիրակությունն առաջնորդվեց Սոֆիայի Ս. Ալեքսանդր Նեւսկու մայր տաճար, որտեղ Նորին Սրբությանը սպասում էր ծերունազարդ Մաքսիմ պատրիարքը, եկեղեցականաց դասը, բազմաթիվ հավատացյալներ, որոնց թվում նաեւ հավատավոր հայորդիներ, ովքեր իրենց հոգեւոր հովիվների առաջնորդությամբ եկել էին բարի գալուստ մաղթելու Ամենայն Հայոց Հայրապետին եւ օրհնություն ստանալու իրենց հովվապետից:

Բուլղար եկեղեցում ընդունված պաշտոնական արարողակարգի համաձայն՝ տեղի ունեցավ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի եւ Համայն Բուլղարիայի պատրիարքի հանդիպումը. Սոֆիայի մայր տաճարի զանգերի ղողանջների ներքո Ամենայն Հայոց Հայրապետը մուտք գործեց Ս. Ալեքսանդր Նեւսկու տաճար: Տաճարում խռնված բազմա-

թիվ հավատացյալները, եւ բուլղարները, եւ հայերը, չորս կողմից շրջապատեցին Նորին Սրբությանը եւ ողջույնի շարականի հնչյունների ներքո ուղեկցեցին դեպի խորան, որտեղ Վեհափառ Հայրապետին սպասում էր Մաքսիմ պատրիարքը: Աթոռանիստ տաճարում երկու գահակալները ողջույնի եւ բարեմաղթանքի խոսքեր փոխանակեցին: Վեհափառ Հայրապետը շնորհակալություն հայտնեց Մաքսիմ պատրիարքին Բուլղարիա այցելելու հրավերի համար, այնուհետեւ ուրախությամբ փաստեց հայ եւ բուլղար ժողովուրդների եւ եկեղեցիների դարավոր ու ջերմ կապերը՝ նշելով. «Մենք հավատում ենք, որ այս այցը պիտի զորացնի մեզ, որպեսզի մեկտեղումով մեր ջանքերի՝ զորացնենք նաեւ մեր եկեղեցիները»: Ամենայն Հայոց Հայրապետը, ի վկայություն եղբայրական սիրո, Մաքսիմ պատրիարքին նվիրեց գեղեցկազարդ զույգ պանակե եւ մեկ լանջախաչ:

Բուլղար Ուղղափառ եկեղեցու մաղթերգի ընթացքում Ամենայն Հայոց Հայրապետն ու Մաքսիմ պատրիարքն իրենց օրհնությունը բաշխեցին Ս. Ալեքսանդր Նեւսկու տաճարում ի մի ժողոված հավատացյալներին: Այնուհետեւ Նորին Սրբությունը եւ հայրապետական պատվիրակությանն ուղեկցող պաշտոնատար անձինք ուղղվեցին դեպի Մայր տաճարից ոչ շատ հեռու գտնվող «Անհայտ զինվորի» հուշարձան. Վեհափառ Հայրապետը ծաղկեհյուս մի պսակ դրեց հուշարձանին:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍՈՒՐԲ ՍԻՆՈԴԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՀԵՏ

Այցի հենց առաջին օրը նախատեսված էր պաշտոնական հանդիպում. Բուլղար եկեղեցու Ս. Սինոդի շենքում Ամենայն Հայոց Հայրապետը հանդիպեց Բուլղար Ուղղափառ եկեղեցու Սուրբ Սինոդի անդամների հետ: Հանդիպմանը ներկա էին Բուլղարիայի Նախարարների խորհրդի Կրոնից գործերի տնօրենը, փոխտնօրենը, Ռումինիայի եւ Բուլղարիայի հայոց թեմի առաջնորդը, Բուլղարիայում ՀՀ արտակարգ եւ լիազոր դեսպանը, Բուլղարահայոց թեմի թեմական խորհրդի ատենապետը, պաշտոնատար այլ անձինք: Սինոդի անդամների հետ հանդիպումն ավարտվեց ի պատիվ Ամենայն Հայոց Հայրապետի տրված պաշտոնական ընթրիքով:

Շարունակությունը՝ էջ 2

ՄԱՄԼՈ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Գարեգին Բ կաթողիկոսն ընդունեց կարդինալ Թեոդոր Մաք Քարիկին

Հուլիսի 1-ին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն ընդունեց մեկօրյա այցով Հայաստանում գտնվող՝ Վաշինգտոնի արքեպիսկոպոս, Կաթոլիկ օգնության ծառայության (CRS) խորհրդի անդամ կարդինալ Թեոդոր Մաք Քարիկին եւ նրա ուղեկիցներին՝ Կաթոլիկ օգնության ծառայության գործադիր փոխտնօրեն հայր Ուիլյամ Հեդլիին եւ կազմակերպության եվրոպական ու կովկասյան գրասենյակների ղեկավարներին:

Հանդիպման ընթացքում հյուրերը Վեհափառ Հայրապետին ներկայացրին Կաթոլիկ օգնության ծառայության գործունեության հիմնական ուղղությունները Հայաստանում եւ Լեռնային Ղարաբաղում՝ արտահայտելով իրենց բարի կամեցողությունը տարածաշրջանում խաղաղության հաստատման համար:

Նորին Սրբությունը կարեւոր նկատեց կազմակերպության օժանդակությունը հայ ժողովրդին: Վեհափառ Հայրապետն իր շնորհակալությունը հայտնեց նաեւ բարի կամքի դրսեւորման համար՝ նշելով, որ հակամարտության խաղաղ կարգավորումը հայ ժողովրդի մեծագույն ցանկությունն է:

Գարեգին Բ կաթողիկոսն ընդունեց ԱՊՀ երկրների առողջապահական խորհրդի պատվիրակությանը

Հուլիսի 2-ին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն ընդունեց ԱՊՀ երկրների առողջապահական խորհրդի պատվիրակությանը՝ խորհրդի նախագահ, ՌԴ առողջապահության նախարար Յու. Շեւչենկոյի գլխավորությամբ:

Հանդիպման ընթացքում խոսվեց ինչպես առողջապահական ոլորտի, այնպես էլ եկեղեցու կարեւոր առաքելության մասին, որ մի դեպքում մարդուն պարգեւում է ֆիզիկական եւ մյուս դեպքում՝ հոգեւոր առողջություն: Այս առիթով Վեհափառ Հայրապետը բարձր գնահատեց առողջապահական ոլորտի սպասավորների աշխատանքը՝ մաղթելով հաջողություն բոլոր բարի նախաձեռնությունների մեջ:

Զրույցի ընթացքում Վեհափառ Հայրապետը անդրադարձավ նաեւ Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնի պատմությանը, ներկայացրեց Հայ եկեղեցու ներկայիս գործունեությունն ու խնդիրները:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՇՆՈՐՀԱՎՈՐԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐՎԱ ԱՌԻԹՈՎ

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից հայրապետական Մեր օրհնությունն ու շնորհավորանքներն ենք հղում համայն մեր ժողովրդին Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության օրվա տոնական առիթով:

Նվիրական է Սահմանադրության օրվա խորհուրդը, քանզի մենք հաստատում ենք մեր հավատարմությունը հայոց վերահաստատված պետականության հանդեպ, հարգում մեր նախնյաց դարավոր ջգտումը, ջանքն ու մաքառումը օտար բռնապետությունից ազատագրվելու, օրինավոր, արդարամիտ ու ճշմարտահոգի պետություն կերտելու՝ իբրեւ հայոց [illegible] երաշխիք: Այսօր մենք [illegible] խոնարհվում ենք հայոց անկախ պետականության [illegible] 1991 թվականի նոր արշալույսի իրենց «վարդագույն արյամբ» արբնացած հայրենյաց սուրբ հիշատակներին առջեւ:

Թող Սահմանադրության օրվա խորհուրդը [illegible] մեր հոգիներում հայրենյաց սերը, մեր [illegible]՝ մեր ամենօրյա [illegible] Մայր Հայաստանի նոր օրերի [illegible]:

Թող Աստված առաջնորդ լինի մեզ հայրենիքի հանդեպ մեր ծառայության մեջ. Ամեն:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԱՅՑԸ ԲՈՒԼՂԱՐԻԱ ԵՎ ԲՈՒԼՂԱՐԱՀԱՅՈՑ ԹԵՄ

Սկիզբը՝ էջ 1

ՀՈՒՆԻՍԻ 26

Այցելության հաջորդ օրը նախատեսված էր հանդիպումներ Բուլղարիայի Հանրապետության իշխանությունների հետ:

Իշխանությունների հետ առաջին հանդիպումը տեղի ունեցավ Բուլղարիայի Ազգային ժողովում. Ամենայն Հայոց Հայրապետը, այցելելով խորհրդարան, տեսակցեց խորհրդարանի խոսնակ տիար Օգնյան Գերջիկովի հետ: Հանդիպման ընթացքում Վեհափառ Հայրապետը, ի շարս այլեւայլ հարցերի, որոնց անդրադարձավ զրույցի ընթացքում, հատուկ կերպով կարեւորեց Բուլղար Ուղղափառ եկեղեցու առաքելությունը Բուլղարիայի Հանրապետության կյանքում: Նորին Սրբությունը խորհրդարանի խոսնակին վստահեցրեց, որ Բուլղարիայում բնակություն հաստատած հայորդիները, որպես ազնիվ ու նվիրյալ քաղաքացիներ իրենց երկրորդ հայրենիքի, միշտ շարունակեն ապրել ստեղծագործ ու շինարար կյանքով ի բարօրություն Բուլղարիայի Հանրապետության:

Հանդիպման վերջում Նորին Սրբությունը, ի հիշատակ իր այցի, Ազգային ժողովի նախագահին նվիրեց արծաթե հուշամեդալ եւ «Էջմիածնի գանձեր» գիրքը:

Հաջորդ հանդիպումը նախատեսված էր Նախարարների խորհրդում. քանի որ Հանրապետությունից բացակայում էր Նախարարների խորհրդի նախագահ տիար Սիմեոն Սաքսքոբուրգոթսկին, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հետ հանդիպեց Կրոնից գործերի տնօրեն տիար Իվան Ժելեւը, ով Նորին Սրբությանը փոխանցեց տիար Սաքսքոբուրգոթսկու ողջույններն ու բարեմաղթանքները: Հանդիպման ընթացքում կարեւորվեց Սուրբ եկեղեցու առաքելությունը մարդկության, ի մասնավորի բուլղար եւ հայ ժողովուրդների կյանքում:

Նույն օրը նախագահական նստավայրում Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը հանդիպեց Բուլղարիայի նախագահ տիար Գեորգի Փարվանովի հետ: Նախագահը բուլղար ժողովրդի անունից բարի գալուստ մաղթեց Ամենայն Հայոց Հայրապետին եւ հույս հայտնեց, որ Նորին Սրբության այցը պիտի խթանի երկու ժողովուրդների հոգեւոր հաղորդակցման զորացմանը, ինչպես նաեւ Բուլղարիայի եւ Հայաստանի կառավարությունների միջեւ սկսված երկխոսության ակտիվացմանը, հայ-բուլղարական կապերի սերտացմանն ու զարգացմանը: Զրույցի ընթացքում Վեհափառ Հայրապետը հատուկ կերպով շեշտեց հայ ազգի կյանքում դարասկզբին տեղի ունեցած Մեծ ոճիրի հանդեպ Բուլղարիայի վերաբերմունքի արտահայտման կարեւորությունը՝ մարդկության կյանքում կատարված անարդարության դատապարտման համար, որպեսզի համայն աշխարհում այլեւս նման ահավոր ոճրագործություններ թույլ չտրվեն: Նախագահ Փարվանովը նշեց, որ Բուլղարիայի Հանրապետությունն իր մասնավոր վերաբերմունքը կարտահայտի 1915 թվականին Օսմանյան կայսրության կողմից հայ ժողովրդի հանդեպ իրագործված ցեղասպանության վերաբերյալ:

Ի հիշատակ իր այցելության Նորին Սրբությունը Բուլղարիայի Հանրապետության նախագահին նվիրեց արծաթե նկարազարդ ափսե եւ «1700-ամյակի» ոսկե հուշամեդալ:

Կեսօրից հետո հայրապետական պատվիրակությունն ուղեւորվեց Բաչկովո վանք: Վանքի միաբանությունը, վանահայր Նաում եպիսկոպոսի գլխավորությամբ, ջերմ ընդունելության արժանացրեց Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին: Տաճարում ողջույնի եւ բարեմաղթանքի խոսքերի փոխանակումից հետո, ի պատիվ Նորին Սրբության, տեղի ունեցավ պաշտոնական ճաշկերույթ: Կարճատեւ դադարից հետո հայրապետական պատվիրակությունը մեկնեց Պլովդիվ քաղաք, որտեղ նախատեսված էր հանդիպում քաղաքային իշխանությունների եւ հայ համայնքի հետ: Նորին Սրբությանը բարի գալուստ մաղթելուց հետո Պլովդիվի քաղաքապետ տիար Իվան Չոմակովը նշեց, որ թեեւ քաղաքում բնակություն են հաստատել տարբեր ազգությունների ներկայացուցիչներ, ովքեր զանազան հավատքների հետեւորդներ են, սակայն նրանք ապրում են եղբայրական սիրով եւ համագործակցությամբ: Մասնավոր կերպով ընդգծվեց հայ համայնքը, որը շինարար ու ստեղծագործ կյանքով իր ներդրումն է կատարում քաղաքի շենության ու բարեկարգման աշխատանքում: Վեհափառ Հայրապետը գոհունակությամբ ընդունեց հայորդիների մասին քաղաքապետի հայտնած տեղեկությունները, եւ իր հերթին վստահեցրեց, որ նրանք որպես Բուլղարիայի արժանավոր քաղաքացիներ, նույն նվիրումով ու նախանձախնդրությամբ պիտի շարունակեն իրենց ստեղծագործ ու կառուցողական գործունեությունը:

Հետուստ քաղաքապետի հետ հանդիպումից Նորին Սրբությունն այցելեց Պլովդիվի հայոց Ս. Գեւորգ եկեղեցի, որտեղ բազմաթիվ հավատավոր հայորդիներ անհամբեր սպասում էին Ամենայն Հայոց Հայրապետին: Գեղեցկակերտ եկեղեցում Նորին Սրբությանն ընդունեցին «Հրաշափառ»-ի արարողությամբ: Եկեղեցական դասի եւ հավատացյալ հոտի անունից Ռումինիայի եւ Բուլղարիայի հայոց թեմի առաջնորդ գերաշնորհ Տ. Տիրայր արքեպիսկոպոս Մարտիկյանը ոգեշունչ ու հուզիչ խոսքերի համեմունքով բարիգալստյան մաղթանքով ողջունեց Վեհափառ Հորը: Այնուհետեւ Նորին Սրբությունը հայրապետական իր օրհնության խոսքը հղեց Պլովդիվի հայ համայնքին:

Եվ Պլովդիվում, եւ մյուս քաղաքներում, որտեղ Վեհափառ Հայրը հանդիպում էր հայ համայնքների հետ, իր օրհնության հետ միասին իր հորդորն ու պատգամն էր հղում հավատավոր հայերին, որ նրանք հավատարիմ մնան ազգային սրբություններին՝ հայոց լեզվին ու հայրենի հավատքին, լինեն հայ ժողովրդի փառքը հավելող զավակներ եւ հյուրընկալ Բուլղարիայի արժանի քաղաքացիներ:

Ի հիշատակ Պլովդիվի Ս. Գեւորգ եկեղեցի անդրանիկ այցելության Վեհափառ Հայրը եկեղեցուն նվիրաբերեց արծաթե մի սկիհ: Այս ամենից զատ, առ ի գնահատումն թեմակալ առաջնորդի երկարամյա եկեղեցանվեր գործունեության, Նորին Սրբությունը գեղեցկազարդ պանակեով զարդարեց գերաշնորհ Տ. Տիրայր արքեպիսկոպոս Մարտիկյանի կուրծքը:

...Ամեն ոք ցանկանում էր համբուրել հայրապետական մեռոնաօծ սուրբ աջը եւ վայելել Ամենայն Հայոց Հայրապետի հայրական օրհնությունը: Ողջույնի արարողությունից հետո եկեղեցու մեջ խռնված բոլոր հավատացյալներին հնարավորություն տրվեց իրենց հոգու փափագն իրականացնել. նրանք արտասվախառն աչքերով մոտեցան եւ երկյուղով ու հավատով համբուրեցին հայրապետական սուրբ եւ օծյալ աջը:

Աջհամբույրից հետո, Ս. Գեւորգ եկեղեցու Տեր Գեւորգ եւ Տեր Դանիել քահանա հայրերի առաջնորդությամբ, Վեհափառ Հայրապետն այցելեց եկեղեցուն կից նորաբաց թանգարան, որը Պլովդիվի հայ համայնքի հիմնաշիր ընծան է Հայոց եկեղեցու 1700-ամյակի տոնակատարության առթիվ: Թեմակալ առաջնորդի, Պլովդիվի եկեղեցական վարչության ատենապետ տիար Եղիազար Ուզունյանի եւ թանգարանի տնօրեն տիար Ռուբեն Չավուշյանի կողմից, Նորին Սրբության այցելության կապակցությամբ, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնին

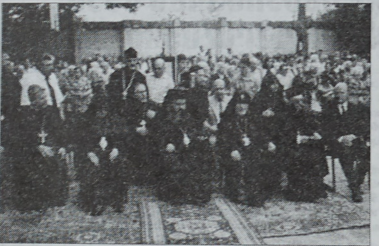

ընծայվեց ԺԷ դարի գեղեցկահյուս մի խաչ, որի մեջ զետեղված էր տերունի խաչափայտից մի մասունք:

Այնուհետեւ եկեղեցու բակում տեղի ունեցավ համերգ, որին ներկա էին Պլովդիվի քաղաքապետը, քաղաքում իրենց առաքելությունը ծավալող քույր եկեղեցիների ներկայացուցիչները, պաշտոնատար այլ անձինք:

Հանդիսությունից հետո, ի պատիվ Վեհափառ Հայրապետի, հայ համայնքի կողմից տրվեց պաշտոնական ընթրիք, որին հրավիրված էին քաղաքային իշխանությունները, քույր եկեղեցիների ներկայացուցիչները, համայնքի անդամներ եւ այլք: Պաշտոնական ընթրիքի ժամանակ, Վեհափառ Հայրապետի այցի առթիվ, քաղաքային իշխանությունը դրամական նվիրատվություն կատարեց հայ համայնքին, ինչը, ըստ Նորին Սրբության, քաղաքապետի հոգատար եւ բարյացակամ վերաբերմունքի արտահայտությունն է հայոց համայնքի նկատմամբ:

Ուշ երեկոյան հայրապետական պատվիրակությունը վերադարձավ Բաչկովո վանք:

ՀՈՒՆԻՍԻ 27

Հայրապետական պատվիրակությունը վաղ առավոտյան մեկնեց ծովափնյա Վառնա քաղաք:

Վառնայի Ս. Աստվածածնի Վերափոխման տաճարում Նորին Սրբությանը ողջունեց եւ բարի գալուստ մաղթեց Վառնայի Կիրիլ մետրոպոլիտը, ով Սուրբ Սինոդի կողմից ընկերակցում էր Վեհափառ Հայրապետին հնգօրյա այցի ընթացքում: Վառնայի տաճարում Ամենայն Հայոց Հայրապետին ողջունելու էին եկել ոչ միայն բուլղար, այլեւ հայ հավատացյալներ: Ողջունելով եւ բարի գալուստ մաղթելով Նորին Սրբությանը՝ Կիրիլ մետրոպոլիտն իր խոսքում անդրադարձավ հայ-բուլղարական հարաբերություններին: Պատասխան խոսքից հետո, առ ի գնահատումն հայ համայնքի նկատմամբ Կիրիլ մետրոպոլիտի տածած հոգատար եւ բարյացակամ վերաբերմունքի, Վեհափառ Հայրապետը գեղեցկազարդ լանջախաչ նվիրեց նրան, իսկ ի հիշատակ իր այցելության՝ Վառնայի տաճարին ընծայեց հայկական մի մանրանկար:

Ողջույնի արարողությունից հետո մետրոպոլիտի նստավայրում տեղի ունեցավ պաշտոնական ընդունելություն եւ ճաշկերույթ:

Կարճատեւ դադարից հետո՝ երեկոյան, Նորին Սրբությունը հանդիպեց Վառնայի քաղաքապետ տիար Կիրիլ Յորդանովի հետ: Այնուհետեւ Վեհափառ Հայրապետը Կիրիլ մետրոպոլիտի, քաղաքապետի եւ պաշտոնատար այլ անձանց ընկերակցությամբ ուղեւորվեց քաղաքային զբոսայգի՝ ի նշանավորումն Հայաստանում քրիստոնեությունը պետական կրոն ընդունման 1700-ամյակի խաչքար-հուշարձանի բացումը կատարելու:

Շարունակությունը՝ էջ 3

ՄԱՄԼՈ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Գարեգին Բ կաթողիկոսին հանձնվեց Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանը բարձրագույն կրթական հաստատություն ճանաչելու մասին կառավարական որոշումը

2001-2002 թթ. ուսումնական տարում ճեմարանում սովորում էր 103 ուսանող

ՀՀ կառավարության որոշմամբ՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանը ճանաչվել է որպես բարձրագույն ուսումնական հաստատություն:

Հուլիսի 2-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում կառավարական սույն որոշումը Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին պաշտոնապես հանձնեց ՀՀ վարչապետի աշխատակազմի ղեկավար Մանուկ Թոփուզյանը:

Ստանալով կառավարական որոշումը՝ Նորին Սրբությունը, ի դեմս պրն. Թոփուզյանի, իր գնահատանքն ու շնորհակալությունը հայտնեց ՀՀ իշխանություններին Հայ Առաքելական եկեղեցու նկատմամբ ցուցաբերած հոգատար վերաբերմունքի համար: Վեհափառ Հայրապետը համոզմունք հայտնեց, որ այս որոշումը կնպաստի ճեմարանի կրթական մակարդակի բարձրացմանը եւ մեծ հնարավորություններ կբացի ճեմարանի ուսանողության առջեւ՝ թույլատրելով նրանց առավել դյուրությամբ շարունակելու հոգեւոր ուսումը Հայաստանի Հանրապետության եւ արտերկրի բարձրագույն կրթական այլ հաստատություններում:

▼▼▼

Նույն օրը՝ երեկոյան, Ամենայն Հայոց Հայրապետի նախագահությամբ, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում տեղի ունեցավ Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի 2001-2002 թթ. ուսումնական ամավերջի հանդիսությունը:

Հանդիսության ընթացքում ներկաներին ճեմարանի ընթացիկ տարվա գործունեությունը ներկայացրեց ճեմարանի տեսուչ Տ. Եղիշե ավ. քհն. Սարգսյանը: Ինչպես տեղեկացրեց Տ. Եղիշեն, այս տարի ճեմարանում հոգեւոր կրթություն էր ստանում 103 ուսանող, որոնցից վերջին լսարանն ավարտեցին 22-ը:

Հանդիսության ավարտին Նորին Սրբությունը, ներկաներին բերելով իր բարեմաղթանքներն ու օրհնությունը, բարձր գնահատեց ուսումնական այս տարում տեսչության եւ դասախոսական կազմի կատարած աշխատանքը եւ արձանագրած հաջողությունները՝ նշելով, որ նոր շրջանավարտները հույս են արթնացնում եւ լավատեսությամբ համակում դեպի եկեղեցու վաղվա օրը:

Հանդիսության ընթացքում գեղարվեստական հայտագրով հանդես եկան Գեւորգյան ճեմարանի սաները:

Ամավերջյան հանդիսություն Սեւանի Վազգենյան դպրեվանքում

Սույն թվականի հուլիսի 9-ին Սեւանի Վազգենյան հոգեւոր դպրանոցում տեղի ունեցավ 2001-2002 թթ. ուսումնական ամավերջի հանդիսությունը:

Հանդիսության ընթացքում տարեվերջյան հաշվետվությամբ հանդես եկավ դպրանոցի տեսուչ հոգեշնորհ Տ. Բագրատ վրդ. Գալստանյանը՝ մասնավորապես անդրադառնալով հոգեւոր կրթօջախի ուսումնակրթական, կրոնաեկեղեցական կյանքին եւ ապագայի ծրագրերին:

«Իմ պատկերացմամբ՝ Վազգենյան դպրանոցը եւ յուրաքանչյուր հոգեւոր հաստատություն մի թաբորական լեռ է, որի գագաթին հասնելը կարող է իրականանալ միմիայն աննվազ եւ անհատնում աշխատանքի, տեւական ձգտումի եւ անշարժելի հավատքի շնորհիվ:

Շարունակությունը՝ էջ 3

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԱՅՑԸ ԲՈՒԼՂԱՐԻԱ ԵՎ ԲՈՒԼՂԱՐԱՀԱՅՈՑ ԹԵՄ

Սկիզբը՝ էջ 1, 2

Խաչքարի օրհնության կարգից հետո Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Հայրապետը այցելեց Վառնայի հայոց Ս. Սարգիս եկեղեցի, որը նախաձեռնությամբ հոգեւոր հովիվ արժանապատիվ Տ. Սարգիս քահանա Հովհաննիսյանի եւ աջակցությամբ Հայկական բիզնես ֆորումի նախագահ տիար Անդրանիկ Ջեզերյանի ու ֆորումի մյուս անդամների, Նորին Սրբության այցի առիթով, բավական սեղմ ժամկետում վերանորոգվել էր։ Նորափետուր զարդարյալ Ս. Սարգիս եկեղեցին, իր քահանայից դասի ու հավատացյալ անդամների հետ, «Հրաշափառ»-ի արարողությամբ դիմավորեց Ամենայն Հայոց հովվապետին։ Այստեղ եւս Նորին Սրբությանը ողջունեց եւ բարի գալուստ մաղթեց թեմակալ առաջնորդը։ Ի հիշատակ իր այցի՝ Վեհափառ Հայրը եկեղեցուն նվիրեց արծաթե մի սկիհ։ Ողջույնի արարողությունից հետո եկեղեցուն կից մարզադաշտում տեղի ունեցավ գեղարվեստական հանդիսություն։

Երեկոյան այն հյուրասանը, որտեղ իջեւանել էին հայրապետական պատվիրակությունը եւ Նորին Սրբությանն ուղեկցող պաշտոնատար անձինք, հայ համայնքի կողմից, ի պատիվ Վեհափառ Հայրապետի, տրվեց պաշտոնական ընթրիք, որին իրենց մասնակցությունն էին բերել Վառնայի, Բուրգասի, Ռուսեյի, Շումենի հոգեւոր հովիվները, համայնքի անդամներ, պաշտոնատար այլ անձինք։

Առ ի գնահատումն Մայր եկեղեցու հանդեպ դրսեւորած սիրո, նվիրումի եւ անկեղծ հոգատարության՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետը խորհրդանշական ընծաներով պատվեց տիար Անդրանիկ Ջեզարյանին, Անդրանիկ Շաքարյանին, Վանուհի Առաքելյանին, Կարո Հակոբովիչին, Կարլո Ղուկասյանին եւ ուրիշների։

ՀՈՒՆԻՍԻ 28

Առավոտյան հայրապետական պատվիրակությունը Վառնայից մեկնեց Սոֆիա։ Մայրաքաղաքի ճանապարհին Նորին Սրբությունը հյուրընկալվեց

Վելիկ Տառնովո քաղաքի Գրիգորի մետրոպոլիտի կողմից։ Եկեղեցում ողջույնի արարողությունից հետո, ի պատիվ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի, Գրիգորի մետրոպոլիտի կողմից տրվեց պաշտոնական ճաշկերույթ, որին իրենց մասնակցությունն էին բերել քաղաքային իշխանությունների ներկայացուցիչները։ Կարճատեւ դադարից հետո հայրապետական պատվիրակությունն ուղեւորվեց Սոֆիա։

Մայրաքաղաք հասնելուն պես, հայրապետական պատվիրակությունն ուղղվեց դեպի Ներքին գործոց նախարարություն։ Նորին Սրբությունը հանդիպեց Բուլղարիայի ՆԳ նախարար տիար Սոլոմոն Բասիի հետ։ Հանդիպման ընթացքում կողմերն անդրադարձան Սուրբ եկեղեցու առաքելությանը եւ համոզմունք հայտնեցին, որ հզոր պետության առհավատչյան զորավոր եկեղեցին է։ Զրույցի ժամանակ ՆԳ նախարարը դրվատանքի խոսքերով բնութագրեց հայ համայնքին եւ շեշտեց, որ դարերի պատմություն ունեցող հայ-բուլղարական բարեկամական կապերը պետք է սերտացնել եւ զարգացնել։ Նորին Սրբությունն իր գոհունակությունն արտահայտեց, որ բուլղարաբնակ հայորդիները հյուրընկալ Բուլղարիայում ամենուր վայելում են թե իշխանությունների, թե բուլղար ժողովրդի սերը, հարգանքն ու աջակցությունը։ Ջերմ եւ անկեղծ զրույցից հետո, ի հիշատակ իր այցելության, Նորին Սրբությունը փայտե մի գեղեցկազարդ խաչքար եւ «1700-ամյակի» արծաթե հուշամեդալ նվիրեց տիար Սոլոմոն Բասիին։ Վերջինս էլ Նորին Սրբությանն ընծայեց մի գիրք, որը ներկայացնում էր Բուլղար Ուղղափառ եկեղեցու նշանավոր վանքերից Ռիլայի վանքի պատմությունը, ինչպես նաեւ Ներքին գործերի նախարարության հաստատման 125-ամյակին նվիրված ոսկե հուշամեդալ։

Կարճատեւ դադար առնելուց հետո հայրապետական պատվիրակությունն ուղղվեց Սոֆիայի հայկական եկեղեցի։

Ցավով պետք է նշենք, որ Սոֆիայի Ս. Աստվածածին հայկական եկեղեցին տակավին խոնարհվել է 1912 թվականին, եւ 1935 թվականից ի վեր հայ համայնքի համար որպես եկեղեցի ծառայել է «Հայ Ազգային տան» առաջին հարկի սրահը։

«Հրաշափառ»-ի արարողությամբ Նորին Սրբությունը մուտք գործեց եկեղեցանման սրահ, որտեղ խռնվել էին հավատավոր հայորդիները։ Թեմակալ առաջնորդի բարիգալստյան խոսքից հետո Նորին Սրբությունն իր օրհնության խոսքն ուղղեց սոֆիաբնակ հայերին։ Ի շարս այլ հարցերի՝ Վեհափառ Հայրապետն իր խոսքում ցավով շեշտեց ազգային ավանդական ճարտարապետական հորինվածքով կերտված եկեղեցու բացակայության փաստը, ուստիեւ, որպեսզի Սոֆիայի հայ համայնքը եւս օժտվի սուրբ տաճարով՝ Նորին Սրբությունը սոֆիաբնակ հայորդյաց ուսերին մի պարտավորություն դրեց, որ նրանք ձեռնամուխ լինեն Աստծո տաճարի կառուցման սուրբ գործին, որպեսզի հայրապետական հաջորդ այցելության ժամանակ Ամենայն Հայոց Հայրապետին իր բանավոր հոտը ողջունի ազգային ճարտարապետության կնիքով կնքված հայկական եկեղեցում։ Սոֆիաբնակ հայորդիք մեծ պատրաստակամությամբ հանձն առան իրենց հովվապետի առաջադրանքը եւ խոստացան մոտ ապագայում կյանքի կոչել այն։ Իր խոսքի ավարտին Վեհափառ Հայրը հայրապետական բարձր գնահատանքի ու օրհնության արժանացրեց բոլոր այն անձանց, ովքեր կազմակերպել էին իր՝ Բուլղարիա այցելությունը, ովքեր ընկերակցել էին հայրապետական պատվիրակությանը՝ հնգօրյա այցի ընթացքում, ովքեր նվիրումով ու նախանձախնդրությամբ տքնում են ի պայծառություն Հայոց եկեղեցու, ի փառս հայ ժողովրդի եւ ի շենություն Բուլղարիայի ու Հայաստանի Հանրապետությունների։ Եվ վերջում, ի հիշատակ անդրանիկ այցելության, Նորին Սրբությունը հայկական մի մանրանկար նվիրեց Սոֆիայի եկեղեցուն։

Ողջույնի արարողությունից հետո «Հայ Ազգային տան» բակում տեղի ունեցավ համերգ։ Հայ համայնքի երգչախմբի կատարմամբ հնչեցին մի շարք երգեր։ Համերգի ընթացքում հնչեց նաեւ «Ողջույնի երգ» նոր ստեղծագործությունը (խոսք՝ Միհրան Պողոսյանի, երաժշտ.՝ Հայկաշոտ Աղասյանի), որը բուլղարահայոց ծոնն էր Վեհափառ Հայրապետին։

Հրաժեշտ տալով հայ համայնքին՝ հայրապետական պատվիրակությունն ուղեւորվեց դեպի «Դաուն-Տաուն» հյուրասրահ, որտեղ Բուլղարիայում ՀՀ դեսպանության կողմից կազմակերպվել էր ընդունելություն։ Պաշտոնական ընդունելությանը ներկա էին Բուլղար Ուղղափառ եկեղեցու պետ Նորին Ամենապատվություն Մաքսիմ պատրիարքը, Սուրբ Սինոդի անդամներ, Բուլղարիայի քրիստոնեական այլ եկեղեցիների հոգեւոր առաջնորդները, ՆԳ նախարար տիար Սոլոմոն Բասին, Բուլղարիայում հավատարմագրված օտար պետությունների դիվանագիտական ներկայացուցիչներ, պաշտոնատար այլ անձինք։

Ուշ երեկոյան հայրապետական պատվիրակությունը վերադարձավ կառավարական հյուրատուն։

ՀՈՒՆԻՍԻ 29

Պաշտոնական այցելության վերջին օրը հայրապետական պատվիրակությունը մեկնեց Ռիլայի վանք, որտեղ նախատեսված էր հոգեհանգստյան պաշտոն Բորիս Գ թագավորի դամբարանին։

Ռիլայի վանքում Ամենայն Հայոց Հայրապետին ողջունեցին եւ բարի գալուստ մաղթեցին վանահայր Յոհան եպիսկոպոսն ու վանքի միաբանությունը։ Տաճարում փոխանակված ողջույնի ու բարեմաղթանքի խոսքերից հետո, ի հիշատակ իր այցելության, Նորին Սրբությունը վանահայր եպիսկոպոսին նվիրեց գեղեցկազարդ մի պանակե։ Այնուհետեւ, Բորիս Գ թագավորի հոգու խաղաղության համար, հանդիսապետությամբ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Վեհափառ Հայրապետի, կատարվեց հոգեհանգստյան պաշտոն։ Կարճատեւ այցելությունն ավարտվեց Նորին Սրբության եւ Յոհան եպիսկոպոսի միջեւ կայացած ջերմ զրույցով։

Մինչ Բուլղարիայից մեկնելը՝ հյուրասանը, որտեղ կանգ էր առել հայրապետական պատվիրակությունը, տրվեց հրաժեշտի ճաշկերույթ, որին մասնակցում էին Բուլղար Ուղղափառ եկեղեցու գահակալ Մաքսիմ պատրիարքը, մետրոպոլիտներ, Ռումինիայի եւ Բուլղարիայի հայոց թեմի առաջնորդ գերաշնորհ Տ. Տիրայր արքեպիսկոպոս Մարտիկյանը, Բուլղարիայի թեմի թեմական խորհրդի ատենապետ տիար Ռուբեն Գրիգորյանը, պաշտոնատար այլ անձինք։

Ի գնահատումն Բուլղարիայի թեմի թեմական խորհրդի ատենապետ տիար Ռուբեն Գրիգորյանի եկեղեցանվեր գործունեության՝ Նորին Սրբությունը նրան պատվեց «1700-ամյակի» արծաթե հուշամեդալով։

Հետսուս ճաշկերույթի՝ հայրապետական պատվիրակությունն ուղղություն վերցրեց դեպի օդանավակայան։ Սոֆիայի օդանավակայանում Նորին Սրբությանը բարի ճանապարհ մաղթելու էին եկել Սուրբ Սինոդի անդամներ, Նախարարների խորհրդի Կրոնից գործերի տնօրեն տիար Իվան Ժելեւը, փոխտնօրեն տիար Էմիլ Վելինովը, Ռումինիայի եւ Բուլղարիայի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Տիրայր արքեպիսկոպոս Մարտիկյանը, Բուլղարիայում ՀՀ արտակարգ եւ լիազոր դեսպան տիկին Սեւդա Սեւանը, Բուլղարիայի թեմի թեմական խորհրդի ատենապետ տիար Ռուբեն Գրիգորյանը, պաշտոնական այլ անձինք։

Հուլիսի 1-ին Վեհափառ Հայրապետը վերադարձավ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին։

Արթուր սրկ. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

Հայոց Հայրապետի այցին մեծ հետաքրքրությամբ էին հետեւում տեղի լրատվամիջոցները։ Թեեւ պաշտոնական այցի առաջին օրը մի քանի լրատվամիջոցներ, հրապարակելով Բուլղարիայում Հայաստանի դեսպան Սեւդա Սեւանի հետ հարցազրույցը, թյուր մեկնաբանությամբ էին ներկայացրել Բուլղար Ուղղափառ եկեղեցուն վերաբերող դեսպանի խոսքը։ Այս առիթով Տ. Եզնիկ եպիսկոպոս Պետրոսյանը պարզաբանեց, որ ՀՀ դեսպանատան կողմից Վեհափառ Հայրապետի պատվին տրված ճաշկերույթի ժամանակ ՀՀ դեսպան տիկին Սեւդա Սեւանը անձամբ իր ցավն է արտահայտել Մաքսիմ պատրիարքին՝ նշելով, որ դրանք հիմնականում թղթակիցների կողմից սխալ հասկացողության արդյունք են։

ՄԱՄԼՈ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ամավերջյան հանդիսություն Սեւանի Վազգենյան դպրեվանքում

Սկիզբը՝ էջ 2

Այս ճանապարհը բռնած ամեն անհատ, որքան էլ սայթաքումներ եւ անկումներ ունենա, ի վերջո, կարժանանա ոչ միայն այլակերպվելու, այլ որ էականն է՝ այլակերպելու մեծագույն շնորհի։ Մենք պարզապես կոչված ենք այլակերպելու, պայծառակերպելու մեզ վստահված ածուն, որը կյանք կստանա սոսկ մեր հավատարմությամբ՝ հավատարմություն Աստծո գործի, Հայ եկեղեցու անցյալի, ներկայի եւ ապագայի, մարտիրոսների արյան եւ այսօր մեզ խնամող բոլոր հոգատար ձեռքերի վստահության հանդեպ»,- ասաց տեսուչ հայր սուրբը։

Հանդիսության ընթացքում դպրանոցի քառաձայն երգչախմբի կողմից կատարվեցին հոգեւոր եւ ազգասիրական երգեր, հնչեցին բանաստեղծություններ, իրենց խոհերն արտահայտեցին դպրանոցի ներկայիս եւ նախկին շրջանավարտներ։ Հանդիսության ավարտին տեղի ունեցավ ուսանողների մրցանակաբաշխություն։

Փակման արարողությանը ներկա էին Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնի միաբան հոգեւորականներ, դասախոսներ եւ հյուրեր։

Այս տարի դպրեվանքն ունեցել է 50 ուսանող, որոնցից 8-ն ավարտեցին 5-ամյա ուսումնական ընթացքը։

Գարեգին Բ կաթողիկոսն ընդունեց Վալտեր Շվիմերին

Հուլիսի 9-ին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն ընդունեց Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղար Վալտեր Շվիմերին։

Վեհափառ Հայրապետը պրն. Շվիմերին ներկայացրեց Հայոց հոգեւոր կենտրոնի՝ Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնի 1700-ամյա պատմությունը, անդրադարձավ Հայ եկեղեցու ներկայիս խնդիրներին։

Նորին Սրբությունը մասնավորապես իր գոհունակությունը հայտնեց Եվրոպայի խորհրդին, որ զորակցում է հայ ժողովրդին, նպաստում Հայաստանի տնտեսական եւ սոցիալական զարգացմանը եւ ժողովրդավարության արժեքներն ամրագրում հայոց կյանքում։

Զրույցի ընթացքում անդրադարձ եղավ Հայաստանի Հանրապետությունում գործող խղճի ազատության եւ կրոնական կազմակերպությունների մասին օրենքին։ Այս առնչությամբ Վեհափառ Հայրապետը նշեց, որ Եվրոպայի խորհրդի պահանջները սխալ ընկալում ու մեկնաբանություն են ունենում եւ հաճախ դժվարություններ հարուցում Հայ Առաքելական եկեղեցու ազատ գործունեության համար։

Հանդիպմանը խոսվեց նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության խաղաղ կարգավորման անհրաժեշտության մասին։

Պրն. Վալտեր Շվիմերն իր երախտագիտությունը հայտնեց ընդունելության համար՝ նշելով, որ քաջատեղյակ է Հայ Առաքելական եկեղեցու գործունեությանը եւ որ անցյալ տարի Եվրոպայի խորհուրդը եւս տոնախմբել է Հայաստանում քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակման 1700-ամյակը։

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍԲ. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱԶԳԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հայկազունի-Երվանդյանների թագավորությունը Ք. ծ. ա. IV-III դարերում

Հայաստանը, ընդհիպ հայ ժողովրդի ազատատենչ ոգու, ռազմատնտեսական հզորության և Հայկազյան բնիկ արքայատոհմի, պահպանեց իր անկախությունն Ալեքսանդր Մակեդոնացու գլխավորած հունա-մակեդոնական զորքերի Արևելքում կատարած նվաճումների ժամանակ, այնինչ Աքեմենյան տերությունը կործանվեց նրանց հարվածներից: Վճռական ճակատամարտը տեղի ունեցավ Գավգամելայի մոտ Ք. ծ. ա. 331 թ.: Այստեղ Ալեքսանդր Մակեդոնացու զորքերի դեմ Աքեմենյան վերջին թագավոր Դարեհ III-ի բանակի հետ կռվում էին հայերը Մեծ Հայքի թագավոր Երվանդ III-ի և Փոքր Հայքի կառավարիչ Միհրվահիշտի գլխավորությամբ: Հայ ռազմիկների թիվն այդ ճակատամարտում կազմում էր 40 հազար հետևակ և 7 հազար հեծյալ: Ճակատամարտից հետո հայկական զորամասերն իրենց առաջնորդների գլխավորությամբ վերադարձան Հայաստան:

Հայկական զորքերը պահպանել էին իրենց մարտունակությունը, ինչը կարևոր դեր խաղաց Ալեքսանդր Մակեդոնացուն ետ պահելու Հայաստան ներխուժելուց: Բացի այդ, Ալեքսանդրը շտապում էր իր հաջորդությունն ամրապնդել կործանված Աքեմենյանների մայրաքաղաք Պերսեպոլիսի և արևելյան երկրամասերի գրավումով: Այնուամենայնիվ, հունա-մակեդոնական հրամանատարությունը հետախուզական նպատակով Հայաստան ուղարկեց մի զորամաս Մենոնի գլխավորությամբ: Ինչպես վկայում է հույն աշխարհագետ Ստրաբոնը (Ք. ծ. ա. 64- մ. թ. 20 թթ.), Մենոնը եկավ Բարձր Հայքում գտնվող Սպեր գավառի ոսկու հանքերը, սակայն այդ զորամասը ջախջախվեց հայերի կողմից, իսկ Մենոնը սպանվեց:

Ք. ծ. ա. 323 թ. Ալեքսանդր Մակեդոնացու մահից հետո ընկած մեկ տասնամյակի ընթացքում, հունա-մակեդոնական աշխարհակալ տերությունը բաժանվեց նրա զորավարների միջև: Այդպես առաջացան Մակեդոնիայում և Հունաստանում Անտիգոնյանների, Եգիպտոսում Պտղոմյանների և ասիական մասում Սելևկյանների թագավորությունները: Հայաստանի անմիջական հարևանությամբ էր գտնվում Սելևկյանների թագավորությունը, որի մայրաքաղաքն սկզբնական շրջանում Բաբելոնն էր, ապա նորակառույց Անտիոքը Օրոնտես գետի վրա Ասորիքում: Մեծ Հայքը և Փոքր Հայքը (մի քանի տասնամյակներ տևած քաղաքական որոշ բարդություններից հետո) պահպանեցին իրենց անկախությունն Ալեքսանդր Մակեդոնացուն հաջորդած ժամանակաշրջանում: Ինչպես ասված է Միհրդատ VI Եվպատոր Պոնտացու (Ք. ծ. ա. 132-64 թթ.)՝ հետագայում արտասանած մի ճառում, որը պահպանել է հռոմեական պատմիչ Յուստինոսը (III դար). «Եթե ուզում են, թող քննության առնեն Կապադովկիան կամ Պափլագոնիան, Պոնտոսը կամ Բյութանիան, նմանապես և Մեծ Հայքը կամ Փոքր Հայքը, այդ ժողովուրդներից և ոչ մեկին ձեռք չէին տվել ոչ ինքը Ալեքսանդրը, որ նվաճել էր ամբողջ Ասիան, ոչ էլ որևէ մեկը նրա հաջորդներից կամ հետնորդներից»:

Հայոց թագավորության արտաքին քաղաքականությունը, ի պաշտպանություն իր անկախության, ուղղված էր Սելևկյանների ագրեսիայի կասեցմանը: Մեծ Հայքի թագավորությունն այս ժամանակաշրջանում ձգվում էր Կոմագենեից մինչև Կուրի գետաբերանը և Կասպից ծովի եզերը, Գուգարքից մինչև Կորդուք և Հյուսիսային Միջագետք: Մեծ Հայքի թագավորությունը, կենտրոնացնելով ուժերը, ոչ միայն դիմակայեց Սելևկյանների նվաճումներին, այլև օգնեց նրանց վտարմանը Կապադովկիայից և Բյութանիայից, որոնց արքայական գահերը վերադարձվեցին իրենց բնիկ տերերին:

Մեծ Հայքի թագավորության հինավուրց մայրաքաղաքն էր Արմավիրը, այնուհետև դարձավ նորակառույց Երվանդաշատը Ախուրյան և Արաքս գետերի միախառնման վայրում: Երվանդյան թագավորները հիմնեցին նաև Երվանդակերտ, Երվանդավան քաղաքները և Բագարան տաճարային կենտրոնը: Շնորհիվ տնտեսական զարգացման, քաղաքների նոր աճի և միջազգային հարաբերությունների ակտիվացման Հայաստանն Առաջավոր Ասիայի քաղաքական և տնտեսական կյանքի առաջատար երկրներից էր: «Մետաքսի ճանապարհի» հյուսիսային գլխավոր ճյուղն անցնում էր Հայաստանի քաղաքներով, որը նույնպես նպաստեց երկրի միջազգային տարանցիկ առևտրին ակտիվ մասնակցելուն: Հնագիտական պեղումների ժամանակ հայտնաբերվել են ոսկե, արծաթե և պղնձե դրամներ (մ. թ. ա. V-III դդ.): Հայաստանն այս ժամանակահատվածում ապրում էր իր ծաղկման շրջաններից մեկը: Արմավիրում գտնված հունարեն լեզվով վիմագիր արձանագրություններից մեկում Հայաստանն անվանվել է «գեղեցիկ երկիր Արմենիա»:

Անտիկ դարաշրջանում իր տնտեսական և քաղաքական զարգացմամբ հայտնի էր նաև հայկական երկրորդ պետությունը՝ Փոքր Հայքի թագավորությունը, որի հողը, ըստ անտիկ աշխարհագետ Ստրաբոնի, արգավանդ էր, ուր «միշտ կառավարել են տեղացի տիրակալները: Նրանց ենթակա էին խալդեյները և տիբարենները, այնպես որ նրանց տերությունը տարածվում էր մինչև Տրապիզոն և Փառնակիա»: Ք. ծ. ա. III դարում Փոքր Հայքի թագավորության սահմանը հյուսիսում հասնում էր Սև ծովին: Տրապիզոնը երկրի գլխավոր ծովային դարպասն էր: Սակայն Պոնտոսի թագավորությունն աստիճանաբար գրավեց Փոքր Հայքի ծովափնյա տարածքները:

Ք. ծ. ա. III դարի երկրորդ կեսին Մեծ Հայքի հարավ-արևմուտքում Սելևկյանների նվաճողական քաղաքականությունից բխող վտանգի աճի հետ մեծացավ բնիկ հայկական Ծոփքի և Կոմագենեի նշանակությունը, ուր կենտրոնացավ Երվանդյան թագավորության կառավարման համակարգը: Այստեղ տեղի ունեցավ քաղաքների և ամրոցների բուռն շինարարություն: Սամոս Երվանդյանը, այնուհետև նրա որդին Արշամը, կառուցեցին նոր մայրաքաղաքներ և այլ քաղաքներ Սամոսատը (Շամշատ), Արշամաշատ Կոմմագենեում, Արշամաշատը Ծոփքի Անձիտ գավառում: Ծոփքում կառուցվեց նաև Արկաթիակերտը: Երվանդյան թագավորները շարունակում էին կտրել դրամներ իրենց պատկերներով, անուններով ու պաշտոնական խորհրդանիշներով:

Կոմագենեի Հայկազյան-Երվանդյանների հարևանությամբ Հյուսիսային Միջագետքի տարածքում, որի կենտրոնն էր Ուռհա-Եդեսիան, հաստատվել էին Աբգարյանները, որոնք ըստ Մովսես Խորենացու և ասորական պատմիչ Անանուն Եդեսացու (XII դ. երկրորդ կես - 1234 թ.)՝ հայկական ծագում ունեին: Համաձայն Անանուն Եդեսացու տեղեկության Ալեքսանդր Մակեդոնացու զորավարներից Սելևկոսից սերող Ուռհայի (Եդեսիա) թագավորների սերնդի ընդհատվելուց հետո, քանի որ Ուռհայում բնակություն հաստատած և հզորացած հայերը հավասարին էին մնացել «հունաց թագավորությանը» (Սելևկյանների), նրանց ազգից մեկին, որի անունն էր Աբգար, թագավոր հռչակեցին: Սա և իր սերունդները, ըստ Անանուն Եդեսացու, տիրեցին Ուռհային ու Միջագետքին, և նրանցից շատերը կոչվեցին Աբգար առաջին թագավորի անունով:

Եդեսիայի Աբգարյանների հայկական ծագումը և ժամանակաշրջանի առումով նրանց գահակալության համընկնելը Մեծ Հայքի և Փոքր Հայքի Հայկազյան-Երվանդյանների և Հայկազյան-Արտաշեսյանների հետ հաստատվում են Մովսես Խորենացու քրիստոնեությունը Եդեսիայում առաջինը պետականորեն ընդունած Հայոց թագավոր Աբգարին նվիրված շարադրանքով: Պատմահոր և այլ պատմիչների հաղորդումներից հետևում է, որ Հայոց Միջագետքի կենտրոնում՝ Մծբինում, միահյուսվել էին Ուռհայի (Եդեսիա) Աբգարյանների և Մեծ Հայքի Հայկազունի-Երվանդյան-Արտաշեսյան և Արշակունյաց ճյուղերը (Ք. ծ. ա. III - մ. թ. I դդ.): Նրանցից ամենից նշանավորը հետագայում եղավ Աբգար V-ը, որին Մովսես Խորենացին հիշատակել է որպես «Աբգար արքայ Հայոց»:

Շարունակությունը՝ էջ 5

ՊԱՅԾԱՌԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ

«Օրհնիր, Տիրոջը, ո՛վ իմ անձ.
Տե՛ր իմ Աստված, անչափ մեծ ես,
գովաբանությամբ ու մեծափառությամբ
զգեստավորվեցիր:
Լույսը կրեցիր ինչպես վերարկու,
երկինքը փռեցիր վրանի պես»:

Սաղմոս, 103/1-2

Հուլիսի 7-ին Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցին նշեց Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի Պայծառակերպության տոնը՝ Վարդավառը, որն ըստ տոնացույցի՝ կատարվում է Զատկից 98 օր անց: Ունի 35 օրերի շարժականություն՝ հունիսի 28-ից մինչև օգոստոսի 1-ը ժամանակահատվածի ընդգրկումով:

Հիսուս Քրիստոսը Երուսաղեմ մեկնելու ճանապարհին, աշակերտներից տասներկուսին վերցնելով, առաջ անցավ մնացյալներից և սկսեց ուսուցանել նրանց, թե մարդու Որդին պետք է բազում չարչարանքներ կրի, դպիրներից, քահանայապետներից ու օրենսգետներից անարգվի, մեռնի և երրորդ օրը հարություն առնի: Աշակերտները, որ սիրում էին Ուսուցչին և Նրա կողքին լինելով էին դեռևս իրենց ուժեղ զգում, երկյուղեցին: Ուսուցչի խոսքերի իմաստը ծածկված էր նրանցից, ուստի և դժվարացան ըմբռնել Ուսուցչի խոսքերի աստվածային խորհուրդը: Բայց Հիսուսն Աստծո Որդին էր և լավ գիտեր մարդկային տկարությունների սահմանը: Ուստի Նա մեկ անգամ ևս ամրացնելու համար նրանց ոգին՝ ակնարկեց, թե նրանցից ոմանք մինչև իրենց մահը կտեսնեն Աստծո արքայությունը՝ զորությամբ եկած:

Իր մահվան և հարության մասին կանխասացությունից վեց օր (ըստ Մատթեոսի, իսկ Ղուկաս ավետարանիչը նշում է 8 օր) անց, նրանցից երեքին՝ Պետրոսին, Հակոբոսին և Հովհաննեսին Իր հետ վերցնելով, բարձրացավ Թաբոր լեռը՝ Իր ամենօրյա գիշերային աղոթքն ու հսկումն անելու: Աշակերտները լեռան բարձունքը հաղթահարելիս հոգնել էին և քնեցին: Նրանց արթնացրեց չափազանց պայծառ լույսը: Երբ բարձրացրին գլուխները, տեսան մարդկային աչքի համար անսովոր լույսով հանդերձավորված Փրկչին, Որի դեմքն Իր հագուստից առավել մեծապայծառ լույսով էր ճառագում, փայլատակում, քանզի «Շուշանն շողէր հովտին, շողշողէր դէմ արեգականն» (Նարեկ., «Վարդավառին»): Անմեղություն, անաղարտություն, ինչպես նաև մոտալուտ մահ խորհրդանշող անապական ճերմակ «Շուշանի» կողքին, աշակերտների աչքի առջև հայտնվեցին նաև երկուսը՝ Մովսես ու Եղիա մարգարեները, որոնք նույնպես փառավոր տեսք ունեին և սկսեցին հստակորեն լսելի խոսել Տիրոջ հետ՝ Նրա կյանքի հետագա ընթացքի մասին: Դժվար չէ պատկերացնել աշակերտների վիճակը: Երբ տեսածից ու լսածից ցնցված ու «զարհուրած» Պետրոսը սթափվեց, անելիքը չիմանալով՝ փորձեց Ուսուցչին ետ պահել վերահաս վտանգից. «Վարդապե՛տ, լավ է, որ մենք այստեղ լինենք և երեք տաղավար շինենք, մեկը՝ Քեզ, մեկը՝ Մովսեսի և մյուսը՝ Եղիայի համար» (Ղուկ. Թ 33): Պահի համար անհեթեթ այս առաջարկը մնաց անկախ, քանզի հայտնվեց մի ամպ և ծածկեց բոլորին: Եվ ինչպես Տիրոջ մկրտության ժամանակ, այնպես էլ այդ պահին լսվեց ձայնը, որ ասում էր. «Դա՛ է Իմ սիրելի Որդին, Դրա՛ն լսեցեք» (Մարկ. Թ 6): Այս խոսքերից հետո ամպն անհետացավ, և առաքյալները որքան էլ այս ու այն կողմ նայեցին, Հիսուսից բացի այլևս ոչ ոքի չտեսան:

Շարունակությունը՝ էջ 6

ՆԱՐԵԿԱՑԻ
ՏԱՂ ՎԱՐԴԱՎԱՌԻՆ

Գոհար վարդն վառ առեալ
ի վեհից վարսիցն արփենից:
Ի վեր ի վերայ վարսից
ծաւալէր ծաղիկ ծովային:
Ի համապատած ծովէն
պղպջէր գոյնն այն ծաղկին,
Երփին երփնեւեալ ծաղիկն
շողշողէր այգուն ի նմին:
Քրքում վակասիւր պայծառ
սնանէր խուռն կերպարանով.
Տերեւն պսակ պատուոյն
զոր երգէր Դաւիթ հրաշալին:
Ի փունջ խնկաւէտ վարդից
զոյգզոյն ծաղկունք ծաղկեցան.
Այդ աստ ու պտուղ ծառոյդ
վարդագոյն ոսկւոյ արձակեցին:
Այդ նոճ ու բարեբոյժ արոսդ
զարդ առեալ վարդն շուշանին.
Շուշանն շողէր հովտին,
շողշողէր դէմ արեգականն.
Այն հիւսիսային հովէն
հով հարեալ գոհար շուշանին.
Յայն հարաւային լեռնէն
քաղցր օդով ցօղէր շուշանին:
Շուշանն շաղով լցեալ,
շող-շաղով եւ շար մարգարտով:
Ծաղկունքդ ասէն շաղ առին,
շաղն յաւելէն, աճելն յարեգակնէն.
Աստեղօղ ասէն շուրջ առին,
դէմ լուսնին գունդ-գունդ բոլորին,
Գունդ-գունդ խաչաձեւ զնդակ,
յօրինեալ երկնից շարջանակ:
Փառք Հօր եւ Որդւոյն յաւէտ,
Սուրբ Հոգւոյն այժմ եւ յաւիտեանս:

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ

Ս. ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ Ա ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ (478-490)

Սկիզբը՝ թիվ 10-12

Անդեկանի մարզպանությունը Հայաստանում երկար չտեւեց, չնայած որոշակի ժամանակագրական տվյալներ չեն պահպանվել: Ծանոթանալով երկրին եւ ստեղծված կացությանը՝ նա Վաղարշ արքայից արքային առաջարկեց Վահան Մամիկոնյանին հանձնել նաեւ մարզպանի պաշտոնը: Պարսից թագավորին ուղարկած նամակում մասնավորապես նշվում էր, որ Հայոց աշխարհը մեծ է եւ դրսից եկած պարսիկ պաշտոնյային անհրաժեշտ է առնվազն երկու-երեք տարի միայն երկրին ծանոթանալու համար, այն դեպքում, երբ տեղացին ամեն ինչին տեղյակ է: Դրան ավելացվում էր նաեւ այն կռվանը, որ պարսիկ մարզպանին պետք է ռոճիկ տալ, իսկ տեղացին «զիւր տանն համբար ուտէ»՝ դրանով իսկ ազատելով պարսից արքունիքը հիշյալ ծախսերից: Շուտով, թագավորական հրովարտակով, Վահան Մամիկոնյանը կարգվեց Հայոց մարզպան՝ առաջ բերելով հավատուրացների տրտմությունն ու նաեւ վախը: Այդ կապակցությամբ գոհաբանական արարողություն կատարեց Հայոց կաթողիկոսը՝ սաղմոսներով եւ խորհրդավոր կարդացմունքներով: Մաղաքիա Օրմանյանի հաշիվներով՝ արդեն 485 թվականին Վահան Մամիկոնյանը նշանակվեց Հայոց մարզպան:

Ղազար Փարպեցու պատմությունն ավարտվում է կաթողիկոս Հովհաննես Մանդակունու ատենաբանությամբ, որը նա կատարել է Դվինի եկեղեցում՝ Վահանի մարզպանության ավետիսի տոնախմբության առիթով: Մաղաքիա Օրմանյանը, ընդգծելով ատենաբանության ընդարձակ ծավալը, եւ հակառակ դրան՝ կանոնավոր տեսք չունենալը, գտնում է, որ դրա կցկտուր, երբեմն անկապակից հատվածների ամբողջությունը հավաստում է ատենաբանության վավերականությունը: Այսինքն՝ Ղազար Փարպեցին ներկա է եղել այդ տոնախմբությանը եւ հետագայում կատարված նշումների եւ հիշողության միջոցով կարողացել է այն գրեթե նույնությամբ վերականգնել՝ առանց ձգտելու իր կողմից կոկելու ու հղկելու: Վահան Մամիկոնյանին մարզպան նշանակելն ապստամբների եւ մասնավորապես կաթողիկոսի աչքում աստվածային հրաշքին համազոր իրողություն էր, որովհետեւ Հայոց մարզպանությունը դրանով վերածվում էր կիսաանկախ երկրի՝ ձեռք բերելով լիակատար ներքին ինքնուրույնություն: Ուխտանենգները հայտնվել էին ապշահար եւ նվաստացած կացության մեջ, իսկ ուխտապահներն անուղղակիորեն վարձատրվել էին իրենց խիզախության, անձնազոհության եւ անմնացորդ հայրենասիրության համար: Հնարավոր է, որ ուխտապահների գոնե մի մասը ծրագրեր էր մտմտում իրենց նախկին նվաստացումների համար պատժելու ուխտանենգներին՝ հայ մարզպանի օգնությամբ, իսկ ստեղծված դրության հետ չհաշտված ուխտանենգներն իրենց հերթին մտածում էին վրեժխնդրության մասին: Ուստի Հովհաննես Ա Մանդակունին, որպես Հայ Առաքելական եկեղեցու կաթողիկոս, խորապես գիտակցելով ստեղծված՝ իր հեռանկարում պայթունավտանգ կացությունը, ամեն ինչ արեց երկու կողմերին փոխադարձաբար հաշտեցնելու, ներողամտության խրախույս կարդալու եւ վրիժառության ոգին մեղմելու համար: Ըստ որում՝ այս ամենը մատուցվում էր շղարշված ձեւով՝ չկամենալով վիրավորել ուխտապահներին, որոնք իրենց անձնազոհությամբ փրկել էին երկիրը, եւ փորձելով համաժողովրդական հաշտեցման ճանապարհով ուխտանենգներին վերադարձնել հայրենի հավատին եւ Հայոց եկեղեցու գիրկը:

Վահան Մամիկոնյանի մարզպան դառնալուց հետո սկսվեց Հայոց կաթողիկոսի գործունեության երրորդ շրջանը: Պատմիչների եւ զանազան ցուցակագիրների տվյալներով՝ Հովհաննես Ա Մանդակունին հովվապետել է 6 կամ 12 տարի: Ըստ որում՝ երկու թվերն էլ անփոփոխ հանդիպում են մատենագրության մեջ՝ ցույց տալով, որ գործ չունենք պատահական սխալի հետ կամ էլ թվանշան արտահայտող տառերի շփոթի հետ: Ուստի Մաղաքիա Օրմանյանը գալիս է տրամաբանական այն միակ եզրակացությանը, որ երկու թվերն էլ ճիշտ են՝ կախված ինչ-ինչ հանգամանքներից: Կաթողիկոսն իրոք հովվապետել է 12 տարի, որից առաջին վեց տարիները պաշտոնապես ճանաչված չլինելով պարսից արքայի կողմից, այսինքն՝ մինչեւ 484 թվականի հայ-պարսկական բանակցությունները, եւ հաջորդ վեց տարիներին օրինականորեն ճանաչվելով եւ հաստատվելով կաթողիկոս պարսից Վաղարշ արքայից արքայի կողմից: Հետեւաբար նրա հովվապետությունը տեւել է մինչեւ 490 թվականը, որը համահունչ է սկզբնաղբյուրների հաղորդումներին:

Կաթողիկոսի գործունեության երրորդ շրջանը հիրավի հիացմունք շարժող բարենորոգչական ձեռնարկումների ժամանակաշրջան էր, որոնց արդյունքներն իրավունք են տալիս դասելու Հովհաննես Ա Մանդակունուն Հայոց նշանավոր կաթողիկոսների շարքը, քանի որ նա Հայոց պատմության մեջ թողել է Սահակ Պարթեւի հեղինակությանը մոտեցող անուն: Կաթողիկոսի կարեւոր ձեռնարկումներից մեկը եղավ հայրապետական աթոռի տեղափոխությունը Վաղարշապատից Դվին, որը պայմանավորված էր վերջինիս՝ երկրի քաղաքական կենտրոնի, այլ խոսքով՝ մայրաքաղաքի վերածվելով: Համենայն դեպս՝ դա կապված չէր այլ հանգամանքների հետ, որովհետեւ Վաղարշապատի մայր եկեղեցին Շտյայի կռիվներից եւ Պերոզի մահվանից անմիջապես հետո հիմնովին նորոգվել էր: Հավանաբար թե Վահան Մամիկոնյանը եւ թե Հովհաննես Մանդակունին հարմար գտան, որ Հայոց կաթողիկոսությունը նույնպես հաստատվի երկրի մայրաքաղաքում, որը կբարձրացներ, անշուշտ, Հայոց եկեղեցու հեղինակությունը: Այդ նպատակով էլ կառուցվեց Դվինի կաթողիկեն՝ նախկին ավերված ատրուշանի տեղում: Ենթադրվում է, որ հայրապետական աթոռանիստի պաշտոնական տեղափոխությունը կատարվեց 485 թվին:

Հովհաննես Մանդակունու անունով մեզ են հասել ինը կանոններ, որոնք տեղ են գտել «Կանոնագիրք Հայոց»-ում: Կա նաեւ մի առանձին ու ընդարձակ տասներորդ կանոն, որը նույնպես վերագրվում է նրա գրչին: Կանոնների հանդես գալը ենթադրում է մի ինչ-որ եկեղեցական ժողովի գումարում, սակայն որի մասին պատմությունը մեզ հստակ հիշատակություն չի թողել: Ստեփանոս Օրբելյանը հիշատակում է Շահապիվանում հրավիրված մի ժողով, որին մասնակցել է Հովհաննես Մանդակունին, սակայն, չգիտես ինչու, դնում է պարսից Հազկերտ թագավորի ժամանակներում, երբ հայ իշխանները եւ հոգեւոր գործիչները ձերբակալված էին պարսկական զորքերի կողմից: Հասկանալի է, որ հիշյալ ժողովը ոչ մի կերպ չի կարող նույնանալ Վասակ Սյունու մարզպանության շրջանում հրավիրված Շահապիվանի ժողովին: Սակայն Հազկերտի անվան հիշատակությունն էլ ոչ մի կերպ հարիր չէ Մանդակունու ժամանակներին: Ուստի մնում է միանալ Օրմանյանի այն եզրակացությանը, ըստ որի՝ Ստեփանոս Օրբելյանի հիշատակած Շահապիվանի ժողովը հավանաբար հրավիրվել է պարսից Վաղարշ թագավորի գահակալության տարիներին: Ժողովը նա դնում է 486 թվականին: Մանդակունու կանոնների համաձայն շաբաթն ու կիրակին հռչակվում էին պահքից ազատ, գինին, ձեթն ու ձուկը դասվում էին թույլատրվելիք ուտելիքների շարքը, մարտիրոսների տոներն արգելվում էին չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերին նշելը եւ այլն եւ այլն: Մաղաքիա Օրմանյանի կարծիքով՝ Հայոց եկեղեցու այժմյան տոների ձեւը եւ հայոց տոնացույցին հատուկ յոթնեկական վիճակը հաստատվել են Մանդակունի կաթողիկոսի ժամանակներից էլ առաջ եւ վերջինիս նորամուծությունը չեն: Հովհաննես Մանդակունու տասներորդ կանոնն արգելում էր անուսների եւ անարժանների ձեռնադրությունը:

Հայոց կաթողիկոսը հատկապես աչքի ընկավ ծիսական արարողությունների կանոնակարգման ասպարեզում, ուստի պատահական չէ, որ Մաղաքիա Օրմանյանը գտնում է, որ այժմյան ծիսական կարգերը կարող են դիտվել որպես հիշյալ կաթողիկոսի կարգադրությունների արդյունք: Նրա գրչին են պատկանում բազմաթիվ քարոզներ եւ աղոթքներ, մկրտության, դրոշմի կարգը, սարկավագի, քահանայի եւ եպիսկոպոսի ձեռնադրության, պատարագամատույցի, եկեղեցու հիմնարկեքի, եկեղեցու, ժամահարի, սկիհի եւ մաղզմայի, գրքի, խաչի օրհնության, պսակի եւ ապաշխարողի ծիսական կանոնները: Ըստ էության՝ ամբողջ «Մաշտոցը» Մանդակունու գրչի արգասիքն է, որի մեջ կարեւոր տեղ է զբաղեցնում թաղման կարգը:

Պատմիչները հավաստում են Հովհաննես Մանդակունու մատենագիտական գործունեությունը: Նրան են վերագրվում 26 ճառեր, որոնց հեղինակի խնդիրը, սակայն, կասկածի տակ են առնում ուսումնասիրողները, որովհետեւ նույն ճառերը ինչ-ինչ գրիչներ օտար անուններով են մատուցում: Մաղաքիա Օրմանյանը հակված է կարծելու, որ եթե հայոց կաթողիկոսը թարգմանաբար էլ կազմած լինի այդ ճառերը, այնուամենայնիվ իր հաստատուն տեղն ունի հայ մատենագիրների ծաղկաբույլում:

Ենթադրվում է, որ նա մահացավ 75-ն անց եւ 80-ին մերձակա տարիքում, քանի որ Սահակ Պարթեւի ժամանակ աշակերտածն ավելի պակաս տարիք ունենալ չէր կարող: Ուստի ելնելով նրա հովվապետության 12 տարիների հաշվարկից՝ նրա մահը պետք է դնել 490 թվականին: Նրա մարմինը հողին հանձնվեց Շիրակի, ըստ այլ հեղինակների՝ Վանանդի Բեռնոս գյուղում: Չամչյանի այս տեսակետը կասկածի տակ առնելով՝ Մաղաքիա Օրմանյանն ավելի հավանական է համարում, որ նա թաղված լինի Դվինում: Համենայն դեպս՝ ոչ մի փաստ չկա, որ նա թաղված է եղել իր տոհմական դամբարանում Արշամունյաց գավառում:

Բաբկեն ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Պատմ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԱԶԳԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հայկազունի-Երվանդյանների թագավորությունը Ք. ծ. ա. IV-III դարերում

Սկիզբը՝ էջ 4

Հայաստանում տեղի ունեցող վերելքը տնտեսության, քաղաքաշինության եւ մշակութային բնագավառներում բնութագրվում էր այնպիսի երեւույթներով, որոնք բնորոշվում էին ազգային, հելլենական եւ արեւելյան փոխազդեցություններով: Միջազգային կապերի եւ դրանց ազդեցությամբ նշված ոլորտներում տեղի ունեցած փոխազդեցությունների այդ ժամանակաշրջանը, Առաջավոր Ասիայի երկրների պատմության առումով, պատմագիտության մեջ ընդունված է բնութագրել «հելլենիզմ» բառով:

Ք. ծ. ա. III դարի վերջին տասնամյակներում միջպետական հարաբերությունների խաղաղ զարգացումն ընդհատվեց Սելեւկյան թագավոր Անտիոքոս III-ի հարձակման հետեւանքով: Անտիոքոսը ներխուժեց Հայաստան եւ պաշարեց Արշամաշատը: Արշամ թագավորի որդին՝ Քսերքսեսը, ստիպված էր ընդունել Սելեւկյանների գերակայությունը: Անտիոքոսը, իր քրոջը՝ Անտիոքիային, ամուսնացնելով Քսերքսես Երվանդյանի հետ, ելնելով իր կայսերական հավակնություններից, ձգտում էր հայ-սելեւկյան հարաբերությունները տանել ռազմաքաղաքական համագործակցության հունով: Սակայն Քսերքսեսը շարունակեց վարել ինքնուրույն քաղաքականություն, ուստի Անտիոքոսը հենց իր քրոջ միջոցով էլ սպանել տվեց Քսերքսեսին:

Այդ ժամանակաշրջանի պատմությունը Ստրաբոնը եւ Մովսես Խորենացին կապում են Երվանդ IV-ի (Երվանդ Վերջին) անվան հետ, որը թագավորում էր ներքին եւ արտաքին քաղաքական խիստ ծանր պայմաններում: Սելեւկյանների նվաճողական քաղաքականության հետեւանքով Փոքր Հայքը, Ծոփքը եւ Կոմմագենեն ժամանակավորապես հայտնվեցին նրանց ազդեցության ոլորտում: Մեծ Հայքի մնացած մասում ուժերի վերաբաշխում տեղի ունեցավ, ինչի հետեւանքով Երվանդ Վերջինը պարտություն կրեց Արտաշեսից, որը նույնպես Երվանդյան արքայատոհմից էր: Երվանդ Վերջինը մահացավ զինվորներից մեկի սրի հարվածից: Հայաստանի նկատմամբ Սելեւկյանների առաջխաղացումը կասեցնելու նպատակով Երվանդյան արքայատոհմի ներկայացուցիչները Արտաշեսը՝ Մեծ Հայքի մեծագույն մասում եւ Զարեհը՝ Մեծ Հայքի արեւմտյան մասում՝ Ծոփքում, Ք. ծ. ա. III դարի վերջից, որպես զորավարներ, կառավարեցին երկրում:

Հաջորդ դարի սկզբին հակամարտող ուժերի փոփոխություն է տեղի ունենում միջազգային ասպարեզում: Շարժվելով Իրանի հյուսիս-արեւելքից՝ պարթեւներն աստիճանաբար տեր դարձան Սելեւկյան տիրույթներին, իսկ արեւմուտքում թափ էր առնում Հռոմեական պետությունը: Սելեւկյան Անտիոքոս III-ին դուրս մղելով Բալկաններից՝ հռոմեական բանակը մտավ Փոքր Ասիա եւ Մագնեսիայի ճակատամարտում ջախջախեց նրա զորքերը:

Ք. ծ. ա. 189 թ. Արտաշեսը եւ Զարեհը հռչակեցին իրենց անկախությունը, առաջինը՝ որպես Մեծ Հայքի, երկրորդը՝ Ծոփքի թագավորներ: Այսպիսով, սկսվեց Հայկազյան-Արտաշեսյանների թագավորության դարաշրջանը, որը փառավոր էջեր գրեց բազում հազարամյակներ ընդգրկող Հայոց պատմության մեջ:

Էդուարդ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ
Պատմ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ՊԱՅԾԱՌԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ

Սկիզբը էջ 4

Թեպետ աշակերտները բազում անգամ ականատես էին եղել Հիսուսի աստվածությունը փաստող գործերին ու խոսքերին, սակայն այս անգամ Նրան տեսան կատարյալ Փառքի մեջ, տեսան Նրա ողջ իշխանությունը:

Երբ դեռ իջնում էին լեռան կատարից, Հիսուսը կրկին, ինչպես ամեն անգամ, պատվիրեց աշակերտներին, որ իրենց տեսածի մասին ոչ ոքի չպատմեն, մինչեւ Մարդու Որդին մեռելներից հարություն չառնի:

Տիրոջ պայծառակերպության փաստն ու խորհուրդը մեծապես օգտակար եղան առաքյալներին եւ քրիստոնեության սկզբնական քարոզիչներին՝ հատկապես երբ անցնում էին հալածանքների, չարչարանքների եւ նահատակության միջով:

ՊԱՅԾԱՌԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ

Մասնակի բացատրություններ՝ ըստ Գրիգոր Տաթեւացու

Ինչո՞ւ Տերը աշակերտներից միայն երեքին՝ Պետրոսին, Հակոբոսին եւ Հովհաննեսին տարավ Իր հետ՝ տեսնելու համար աստվածային փառքը:

Քանզի նրանք մյուսներից առավել պայծառ միտք ունեին, եւ ապա՝ Պետրոսը գլուխն էր առաքյալների, Հովհաննեսը ավետարանիչների մեջ առաջինն էր, իսկ Հակոբոսը՝ առաջին մարտիրոսը՝ տասներկուսի մեջ: Պետրոսն ավելի էր սիրում

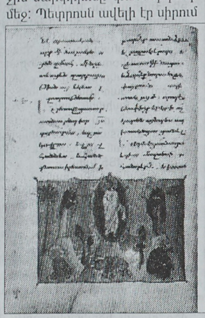

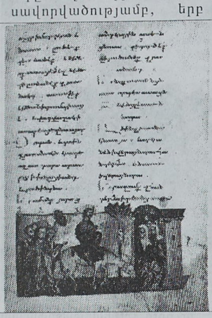

Տիրոջը, քան մյուսները, Հովհաննեսը Քրիստոսի սիրելին էր, իսկ Հակոբոսը այն աշակերտն էր, ով հանձն առավ ըմպել Տիրոջ չարչարանքների ողջ գավաթը: Այս երեքը նաեւ խորհրդանշում էին երեք սերունդ. Պետրոսը ամենատարեցն էր, Հակոբոսը՝ միջահասակը, Հովհաննեսը՝ կրտսերը:

Ինչո՞ւ մարգարեներից Մովսեսին ու Եղիային Տերը բերեց լեռան գագաթը:

Քանզի նրանք առավել պատվական էին, քան մյուսները՝ Մովսեսն իր դեմքի լուսավորվածությամբ, երբ պատվիրանների տախտակներով իջնում էր Սինա լեռից, իսկ Եղիան՝ հրեղեն կառքով երկինք համբարձվելով: Մովսեսը նախանձախնդիր օրենսգիրն էր, իսկ Եղիան՝ նախանձախնդիր օրինապահը: Մովսեսին Տերը մեռելներից բերեց, իսկ Եղիային՝ ողջերից՝ ցույց տալու համար իր իշխանությունը ե՛ւ մեռելների, ե՛ւ ողջերի վրա: Մովսեսին երկրից հանեց, Եղիային՝ երկնքից՝ ցույց տալու համար, որ Ինքն է Աստվածը երկնքի եւ երկրի, ինչպես նաեւ ասելու համար, թե Իր մարդեղացումից առաջ ապրած պատվավոր ու մեծ այրերը հարություն առած ներկա են եւ, ինչպես տեսնում եք, երկրպագում, սպասարկում եւ հնազանդվում են Տիրոջը: Նրանց օրինակով ուսուցանեց աշակերտներին ժողովրդասիրություն եւ աստվածսիրություն, ուսուցանեց աղքատությունից եւ անընչությունից չհուսահատվել, քանզի Մովսեսը սնվում էր երկնքից, իսկ Եղիան էլ՝ երկրից՝ ագռավներից: Տերն այս մարգարեների կյանքի օրինակով կամեցավ ուսուցանել հնազանդություն եւ ամրացնել աշակերտների ոգին, քանզի Մովսեսը տկար էր, բայց հաղթեց փարավոնին, իսկ Եղիան՝ Աքայաբին: Ինչպես նաեւ ակնարկել, թե ինչպես նրանց տրվեց իշխանություն, այնպես էլ իրենց կտրվի: Ինչպես նրանք եղան չար եւ դառնացող ժողովրդին առաջնորդ եւ հովիվ, այնպես էլ աշակերտները կլինեն:

Ինչպե՞ս ճանաչեցին աշակերտները Մովսեսին եւ Եղիային:

Տաթեւացին նշում է, որ կան տարբեր կարծիքներ եւ ներկայացնում դրանք: Ահա դրանցից մի քանիսը.

Մովսեսին եւ Եղիային աշակերտները նախ եւ առաջ ճանաչեցին Սուրբ Հոգով, ապա՝ Մովսեսը քողածածկ էր, իսկ Եղիան՝ մորթե հանդերձով: Մովսեսի ձեռքին տախտակ երեւաց, իսկ Եղիայինին՝ մորթե վերարկու: Նրանց անունները աշակերտները լսեցին Տիրոջ հետ խոսակցության ընթացքում: Մովսեսի դեմքը հողոտ էր, քանի որ նա դուրս էր եկել գերեզմանից, իսկ Եղիայինը՝ երկնանման փայլով, որը նշան էր նրա կենդանության: Մովսեսի եւ Եղիայի անունները նախապես տրվել էին, երբ Տերը աշակերտներին հարցնում էր, թե ինչ են խոսում Իր մասին մարդիկ, եւ նրանք պատասխանեցին, թե մեկն ասում է՝ Դու Մովսեսն ես, մյուսը՝ թե Եղիան: Ուստի Տերը նրանց բերեց, որպեսզի աշակերտներն իրենց աչքով տեսնեն մարգարեներին եւ Իրեն՝ Միածին Փրկչին:

Շարունակելի

Ա. ՍՏԱՄԲՈԼՑՅԱՆ

Ի. ՔԱՀԱՆԱ ԺԻԼՈՎ

ԻՆՉ ԵՆ ԱՍՈՒՄ ՆՇԱՆԱՎՈՐ ՄԱՐԴԻԿ ԱՍՏՎԱԾԱՇՆՉԻ ՄԱՍԻՆ

Սկիզբը՝ թիվ 3, 4, 6, 7, 9, 11

Շվեյցարացի նշանավոր պատմաբան **Յոհ. Մյուլլերը (1752-1809)** իր պատմագիտական հետազոտությունների ժամանակ՝ 1782 թ., գրում է ընկերոջը՝ Կարլ Բոնետին, որի հետ մինչ այդ տարածայնություններ ուներ կրոնական հարցերի վերաբերյալ.

«Դուք սիրում եք ինձ, իմ թանկագին ու հարգարժան բարեկամ, բայց մի՞թե ավելի շատ չեք սիրի, երբ իմանաք, որ այսուհետեւ մեզ իրարից ոչինչ չի բաժանելու: Այն օրից, ինչ Կասելում եմ, ժամանակագրական հաջորդականությամբ ընթերցում եմ հին հեղինակներին ու քաղվածքներ անում, երբ ինձ պատահում է ինչ-որ հրաշալի մի բան: Չգիտեմ ինչու, երկու ամիս առաջ որոշեցի կարդալ Նոր Կտակարանը, նախքան ձեռնամուխ կլինեի այն դարի ուսումնասիրությանը, որի ընթացքում այն գրվել է: Ինչպե՞ս ձեզ նկարագրեմ այն, ինչ գտա այնտեղ: Վաղուց է, ինչ չէի կարդացել այդ գիրքը, եւ նախքան ձեռքս վերցնելը՝ նախապատրաստված էի նրա նկատմամբ: Լույսը, որ Դամասկոսի ճանապարհին կուրացրեց ս. Պողոսին, չէր կարող նրա համար ավելի տարօրինակ ու զարմանալի լինել, քան ինձ համար, երբ ես հանկարծ հայտնաբերեցի բոլոր հույսերի իրականացումը, փիլիսոփայության բարձրագույն կատարելությունը, նյութական եւ բարոյական աշխարհի բոլոր հեղաշրջումների, կյանքի ու մահվան բացատրությունը: Ես տեսա, որ ամենազարմանահրաշ բանն իրականություն դարձավ ամենաաննշան միջոցներով: Ես նկատեցի Եվրոպայում եւ Ասիայում կատարված բոլոր հեղաշրջումների աղետներն այս թշվառ ժողովրդի հետ, որին շնորհված էին խոստումներն այնպես, ինչպես կարեւոր փաստաթղթերը վստահվում են մեկին, ով չի կարող դրանք ո՛չ ընթերցել, ո՛չ էլ կեղծել: Ես տեսա, որ կրոնը հայտնվել է իր համար ամենաբարենպաստ պա-

հին, ըստ որում՝ մի ճանապարհով, որով ամենից հուսալիորեն կարելի էր հասնել նրա ընդունելությանը... Ողջ աշխարհն ասես մի նպատակ էր հետապնդում՝ տարածել Փրկչի կրոնը, իսկ եթե այս կրոնն աստվածային չէ, ուրեմն ես ամենեւին ոչինչ չեմ հասկանում: Ոչ մի գրքում ոչինչ չէի կարդացել այդ մասին, սակայն ուսումնասիրելով հնագույն ժամանակները՝ ցայսօր միշտ զգացել եմ ինչ-որ բանի պակաս, որն էլ փարատվեց միայն Տիրոջը ճանաչելուց հետո: Նրա հետ ինձ համար անբացատրելի ոչինչ չկա»:

Պատմաբան **Ի. Ֆ. Բեմերին (1795-1863)** ապշեցնում էր Աստվածաշունչ Մատյանի բոլոր գրքերի կուռ եւ զարմանալի միասնությունը: Այս առիթով նա գրում է.

«Թեեւ Ս. Գիրքը գրվել է տարբեր հեղինակների կողմից, վայրիվերո եւ դժբախտ դարերի ընթացքում, չնայած նրանում ամփոփված մտքերի անսպառ հարստությանն ու շարադրանքի ձեւերի գերառատ բազմազանությանը, այնուհանդերձ կուռ ամբողջություն է ներկայացնում, այնպես որ յուրաքանչյուր նախորդ գիրք նախապատրաստում եւ կանխասում է հաջորդը: Վերջինս էլ հավելում եւ լրացնում է բոլոր նախորդները, այնպես որ Աստվածաշնչի ամեն մի գիրք, որպես սորիտի (սորիտ (տրամ.) - սիլլոգիզմի՝ հավաքաբանության շղթայի կրճատված տեսակը. հավաքաբանություն - մտահանգման ձեւ, որի մեջ տրված երկու դատողություններից՝ նախադրյալներից բխում է երրորդը՝ եզրակացությունը) անհրաժեշտ անդամ, իր որոշակի տեղն ունի գրքերի բաժանված եւ հազարամյակների ընթացքում չխախտված ամբողջության օրգանիզմում: Նմանվելով ցորենի ցողունի աճին, ուր ոչ մի հատիկ, ոչ մի հանգույց պատահաբար չի գոյանում, յուրաքանչյուր գիրք, ըստ միասնական արմատի կենսական օրենքի, կազմում է կենդանի օրգանիզմի անքակտելի եւ անհրաժեշտ մասը»:

Բարձր էր գնահատում Ս. Գրքի՝ իբրեւ աստվածային մատյանի հեղինակությունն անվանի պատմաբան-արեւելագետ եւ հնէաբան **Լենորմանը (1837-1883)**:

«Առաջին մարդկանց եւ մեր կրոնի սկզբնավորման պատմության մասին,- գրում է նա,- չկա առավել ստույգ եւ հաջորդական շարադրանք, քան այն, ինչ ամփոփված է Ս. Գրքում: Սա մարդկության համաշխարհային պատմության հիասքանչ ներածությունն է: Սա միակ հնագույն ավանդությունն է, որ զարդարված չէ երեւակայական դիցաբանությամբ»:

Ըստ Լենորմանի. «Ծննդոց գրքի Ժ գլխի ազգագրական աղյուսակը հնագույն, ամենաարժեքավոր եւ ամենակատարյալ փաստաթուղթն է հեռավոր անցյալում ժողովուրդների՝ աշխարհում սփռվելու վերաբերյալ: Պատմության ավանդությունների մանրազնին ուսումնասիրության, լեզուների համեմատության եւ զանազան ազգերի բնախոսական գծերի հետազոտության որոշ արդյունքներն այս առումով լիովին համահունչ են Աստվածաշունչ գրքերի վկայություններին»:

Շնորհալի գիտնական, աշխարհահռչակ եգիպտագետ **Գ. Բրուգշին (1827-1894)** բազում հաճելի հուշեր են կապում Ս. Գրքի հետ վաղ մանկությունից ի վեր: Ահա թե ինչ է նա ի միջի այլոց հայտնում այդ մասին.

«Պապիկիս ու տատիկիս տանն ամենամեծ հաճույքն ինձ պատճառել է բազմաթիվ պոլիտիպաժներով (փորագրանկար գրքի տեքստում սովորական խորագրերի՝ տիպական նկարների կլիշե) զարդարված ընտանեկան Աստվածաշնչի ընթերցանությունը, որն իմ հմայված հայացքի առջեւ դյութական լույսի ներքո պատկերում էր Արեւելքի հին բնակիչների կյանքն ու գործերը: Ես չէի հոգնում մինչեւ իսկ ամենաաննշան մանրամասնությունների նկարագրությունը զննելուց, եւ նույնիսկ Ասծո Հոգին, Ում նկարիչը պատկերել էր մորուքով զարդարված եւ ծածանվող հագուստով ծերունու կերպարով՝ ջրերի վրա սլանալիս, անչափ առինքնում էր ինձ: Մեծարանքի արժանի Գիրք գրոցը, որին քաջատեղյակ եմ առ այսօր, հմայել էր ինձ: Նրան եմ վերագրում Արեւելքի ժողովուրդներին եւ երկրներին ծանոթանալու իմ առաջին բուռն ցանկությունը: Նա որոշակի ուղղություն է հաղորդել իմ ողջ հետագա կյանքին»:

Շարունակելի

Թարգմանությունը ռուսերենից
Գրիգոր ԴԱՐԲԻՆՅԱՆԻ
Ավետ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆԻ

ԿԻՑ ՍԵՆՅԱԿՈՒՄ

ՉԿԱՅԱՑԱԾ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑ՝ ԿԱՅԱՑԱԾԻ ՑԱՆԿՈՒԹՅԱՄԲ

Մեր հյուրն է մեծանուն բանաստեղծ, գրականագետ Պարույր Սեւակը

- Այսօր օտարահունչ բառերի մի ստվար խումբ է մուտք գործել մեր բառապաշար, երբ դրանց կարիքը, ըստ էության, հայոց լեզուն չունի:

- Ամենից առաջ ուզում եմ ասած ու շեշտած լինել, որ մտահոգություն է հարուցում ոչ միայն բառերի այն խումբը, որ արհեստականորեն սոսնձվեց մեր շուրթերին, այլեւ այն վրդովեցուցիչ երեւույթը, որ ծայր առավ ու գնալով ծավալվեց այդ սոսնձումից հետո՝ ստանալով մի տեսակ վահան ու թիկնապահություն:

Բայց քանի որ խոսքը բացվել է այդ բառախմբի առիթով, դրանից էլ սկսենք:

Համեմատելով մեր լեզվին փաթաթված այդ եվրոպական բառերից եւ ոչ մեկը չունի գեթ ամենաչնչին առավելություն մեր բնիկ բառերի հանդեպ՝ ոչ ստուգաբանությամբ, ո՛չ հասկանալիությամբ, ո՛չ էլ ճկունությամբ: Ավելին, այդ բառերը բնիկներին զիջում են ե՛ւ ստուգաբանությամբ, ե՛ւ հասկանալիությամբ, ե՛ւ ճկունությամբ...

Բայց լեզվին կշիռ է պետք եւ ոչ թե բեռ: Բոլոր ժողովուրդներն էլ բառափոխանակություն կատարել ու կատարում են: Բայց փոխանակություն կատարելիս ամեն մարդ վերցնում է այն, ինչ պակասում է իրեն, ինչի կարիք է զգում: Այսպես են վերցնում նաեւ բառերը: Եթե անհրաժեշտ են դրանք՝ հարստացնելով գեղեցկացնում են, իսկ եթե ավելորդ են՝ խճողելով այլանդակում են տվյալ լեզուն, չեն ավելացնում նրա կշիռը, այլ ծանրացնում են նրա բեռը...

Եթե մեր նախնիներն այնպես վարվեին, ինչպես մենք ենք անում վերջին տարիներս, ապա մեր մանուկներն այսօր պիտի չգիտենային այնպիսի բառեր, որպիսիք են՝ թվաբանություն, հանրահաշիվ, երկրաչափություն, եռանկյունաչափություն, բնագիտություն, աշխարհագրություն, կենսաբանություն, աստղաբաշխություն, բուսաբանություն, կենդանաբանություն եւ այլն գիտության ճյուղեր, որոնք ժամանակին նույնպիսի նորություններ էին, ինչպիսին են հիմա, դիցուք, միջուկային տեսությունը կամ կիբեռնետիկան: Մինչդեռ մենք գիտական բազմաթիվ նոր երեւույթների համար ոչ միայն չենք ստեղծում հայերեն համարժեքներ, այլեւ դարավոր կենդանություն ունեցող բառերն իսկ փոխարինում ենք նրանց «նեգատիվ»-ով: Մոռացած, որ հույն փիլիսոփայության կորած շատ երկեր այսօր համաշխարհային գիտությանը հայտնի են միայն հայերեն թարգմանությամբ, մեր որոշ վայ-փիլիսոփաների թեթեւ ձեռքով «տրամաբանությունը», օրինակ, «լոգիկա» է հնչում, ճիշտ այդպես էլ «երկրաբանությունը»՝ «գեոլոգիա», «բուսաբանությունը»՝ «բոտանիկա», «կենդանաբանությունը»՝ «զոոլոգիա», եւ, նույնիսկ բանաստեղծների բերանում էլ, «բանասիրությունը»՝ «ֆիլոլոգիա»...

- Այսօր ողջ Հայաստանը ողողված է աղանդներով, որոնք խորքում ոչ թե կրոնական, այլ քաղաքական նպատակներ են հետապնդում: Ցավալի է, որ այս հանգամանքն ասես չի հուզում մեզ՝ մեր պետականության կայացման դեռեւս հեղհեղուկ այս փուլում: Նման իրավիճակներում ինչպես կպահեին իրենց մեր հայրերը, որ ապրում էին 5-րդ դարում:

- Սխոլաստիկ մտքերը արյուն ու կյանք են արժենում այն թշվառ սերունդների համար, որոնք ժամանակակիցն են այդ մտքերի տարածման եւ նրանց շուրջ ծավալված վեճերի: Հետագա սերունդները, ծիծաղելով այդ մտքերի ու վեճերի վրա, վայելում են պտուղները միայն: Կան ժամանակներ, երբ մարդ սպանելուց ավելի հեշտ բան չկա, մանավանդ երբ դրանով զբաղվում են վիթխարի պետություններ... Կան պահեր, երբ մի «չէ» կամ «այո» ասելը հավասարվում է կյանքի կամ մահվան՝ վերանալով նույնիսկ հերոսությունից: Այն ժամանակվա մեր «այո»-ն կամ «ոչ»-ը բախտորոշ նշանակություն ուներ: Եվ մեր նախնիք ասացին՝ «ոչ»...

Համաշխարհային նշանակություն ունեցող այս իրադարձությունը տեղի էր ունենում Մաշտոցի մահից ընդամենը 10-11 տարի անց՝ 451 թվականին: Ծանո՞թ թվական: Մերոնք կենաց ու մահու մարտ էին տալիս Ավարայրում՝ թերեւս անտեղյակ, թե ի՞նչ նոր

Ավարայր էր պատրաստվում Պոլսո այսօրվա թաղերից մեկում՝ Գատը-գյուղում, որ այն ժամանակ կոչվում էր Քաղկեդոն: Մերոնք չէին մասնակցում քաղկեդոնյան ճակատամարտին, որովհետեւ ճակատամարտում էին Ավարայրում: Մերոնք Ավարայրում չհաղթեցին, բայց նաեւ չպարտվեցին, որ արդեն հաղթանակ էր եւ մեծ հաղթանակ: Պարսկաստանը ստիպված եղավ Հայաստանից ետ կանչել իր Զրադաշտին, եւ հայը մնաց քրիստոնյա:

Մերոնք չէին կարող խուսափել Քաղկեդոնի ճակատամարտից, որտեղ նույնպես պիտի չհաղթեին, բայց նաեւ պիտի չպարտվեին, որ արդեն հաղթանակ էր եւ մեծ հաղթանակ: Հռոմը պիտի ետ տաներ իր ծուռ խաչը, եւ հայաստանցին պիտի իրեն կոչեր հայ քրիստոնյա... Այսօր, իհարկե, այս բառակապակցությունը զուտ կրոնական է. այն ժամանակ «հայ քրիստոնյա» կոչվելով՝ մերոնք կարողացան համընդհանուրի մեջ մասնավորվել, համանմանության մեջ տարբերակվել. այդ համընդհանրությամբ կանխեցին զրադաշտական (ապա՝ նաեւ իսլամական) սպառնալիքը, իսկ այդ մասնավորմամբ ու տարբերակմամբ դիմադրեցին հույն-բյուզանդական համահարթիչ վտանգին...

- Ձեր սերունդը, որ իր առաջ «պտուղներով» ասպարեզ իջավ 20-րդ դարի 60-ականներին եւ ազգայինի առումով հեղաշրջում կատարեց խորհրդահայ մշակույթում, այսօր ինչպե՞ս կհաշտվեր այն մտքի հետ, որ նոր սերունդը անտեղյակ է մնում մեր մեծերի ժառանգությանը. ո՛չ հեռուստատեսության եթերից, ո՛չ բեմահարթակներից չեն հնչում անգամ Նարեկացին ու Կոմիտասը: Նրանցից հեռանալով՝ չե՞նք կորցնում արդյոք հենց մեզ: Չէ՞ որ Նարեկացին շուրջ 1000 տարի մեզ իր՝ Ավետարանին համարժեք «Մատյանով» ոչ միայն քրիստոնյա հայ պահեց, այլեւ մեծատառ մարդ:

- Նարեկացու «Մատյան»-ը մեր բանաստեղծության ամենածավալուն երկն է: Եվ նրա մշտախայտանք ալեբախությանը համեմատելու համար մեր հայրենի բնությունը օրինակ չի տալիս. բաղդատության համար հարմար չի գալիս ո՛չ Վանա ծովակը, ո՛չ Սեւանա լիճը. ծով է պետք, որ չենք ունեցել, ու եթե ունենք՝ հենց այս «Մատյանն» է: Բայց, ինչպես գիտենք, ծովերն անգամ ափունք ունեն: Եվ Նարեկացու ծովածավալ ու ծովատրոփ «Մատյանն» էլ ունի ափունք, որ կարելի է ձեւակերպել ընդամենը երեք բառով. «ՄԵՂԱՅ-ԿՈՐԵԱՅ-ՈՂՈՐՄԵԱ»: Ավելի քան 8500 տողանոց այս գիրքը, որին «կաղապար» բառը չի փակչում, ինչպես սատանան խաչին, այս գիրքը, որ ունի 95 գլուխ, գրված է ոչ այլ կերպ, քան հենց սույն եռամասնյա պարզ կաղապարով. «մեղանչել եմ-կործանում եմ-փրկիր»: Եվ անկարելի է չապշել՝ տեսնելով, թե ինչպես է ամեն գլխում բոլորովին նոր ձեւով ասում միեւնույնը՝ 95-ը բազմապատկելով 3-ով եւ ստացված գումարը բազմապատկելով... անսահմանությամբ: Արդարացվող չափազանցություն է, թե Անին ուներ 1001 եկեղեցի: Աններելի նվազեցում կլինի, եթե ասվի, թե Նարեկացին իր «Մատյան»-ում կառուցել է ընդամենը 1001 «եկեղեցի», որ նրա վերադիրներն են, մակդիրները, փոխաբերությունները, դիմառնությունները, հարասությունները...

Նա մեր առաջին մարդագիրն է եւ մեծագույն մարդերգուն: Ուստի եւ նա, ըստ էության, մեծատառ է գրում ոչ միայն Մարդը, այլեւ ՈՄՆ-ը: Մեսրոպատառ ոչ մի գրքում մարդն այնքան չի մերկացած ներքնապես, որքան այստեղ: Ըստ քրիստոնեական հավատալիքի, Ահեղ Դատաստանի օրը մարդկանց կառուցվածքը շրջվում է, մարմինը դառնում է աստառ, հոգին՝ երես: Իր գրքում այսպես շրջված է ոչ միայն Մարդը, որ ինքն է, այլ նաեւ ՈՄՆ-ը, որ մարդկային արարածներից յուրաքանչյուրն է: Իրենից վեց դար հետո ծնված մեծ անգլիացու շնորհիվ աշխարհն ստացավ մարդու սքանչելի գովերգությունը՝ Համլետի բերանով: Բայց նույնիսկ Շեքսպիրն ինքը կգերադասեր իր այս մեծ նախորդի նույնատիպ խոսքը. *«Մարմինդ կրող ու տանող երկու միակցորդ-խորհրդակից ոտներիդ վրա, ահա, դու հրեշտակի ձեւով ես կառուցվել, որպեսզի քո կրկնաբարձ վերալացիկ բազուկներով, իբրեւ թռչելու թեւերով, հայրենական աշխարհիդ նայես բարձրից... Մարմնիդ աշտանակի վրա, իբրեւ բազմականթեղյան ճրագ, գլխիդ բոլորությունը հաստատվեց, որպեսզի դրանով չօտարանաս Աստված տեսնելու շնորհից եւ մնայնություններդ իմաստասիրես: Բանականության պտղով ճոխացար կրկնակի, որպեսզի քեզ պարգեւած բարեմասնություններիդ հաղթանակից խոսես քո անարգել լեզվով: Քո ձեռքերով, որ հարմարապես ճյուղավորված են շառավիղներով մատներդ, եւ իրենց նույնատիպությամբ Աստծո ամենաբաշխ աջի գործակից-կցորդն են, գործելու եւ կառուցումներդ տնօրինելու համար Աստվա՛ծ կոչվեցիր: Երեք հարյուր վաթսուն հոդերով դու շաղկապվեցիր նրանց միացնելով քո մեջ պատշաճող ազդողական հինգ զգայարաններիդ թիվը, որպեսզի արտաքնապես եւ առերեւույթ նյութեղեն քո տեսքը չմնա մտքիդ դիտման համար անքննադատելի»*... Մարդը Նարեկացու համար *«եզակի պատկերն է Աստուծոյ»*, ուստի եւ նա Աստծու հետ *«աղերսախառն դաշի նստելով»* հազար ձեւերով դատաքննում է միեւնույն կոչական հարցականը. *«Մի՞թե... պիտի անպատվես նյութը քո պանծալի հարստության... չպահես պսակիդ պայծառության զարդը վայելուչ»*, որ մարդն է եւ միայն մարդը:

- Իսկ Կոմիտա՞սը:

- Ճիշտ է, որ «ամեն մի համեմատություն կաղում է»:

Բայց կան համեմատություններ էլ, որ ուղղակի աղերսվում են:

Կոմիտասին շատերի հետ են համեմատել՝ Նարեկացու եւ Աբովյանի, Թումանյանի եւ Թորամանյանի:

Ճշմարտության մեծ պաշար կա այդ բաղդատությունների մեջ, թեպետ չհամընկնող եզրերը նույնպես որոշակի են:

Սակայն ամենից ավելի ճիշտ է, ըստ իս, այն համեմատությունը, որը նոր չէ, բայց տակավին չի գիտակցվել խորապես:

Եվ ահա ժամանակը չի ուշացնում իր օգնությունը, որպեսզի քիչ կրկնելով շատ հասկանանք, թե Կոմիտասի գործը ամենից ավելի հիշեցնում է Մաշտոցի գործը: ...Կոմիտասը մի «հերթական» դեմք չէր հայ մշակույթի պատմության մեջ: Հայ մշակույթի պատմության մատյանում նա չի զբաղեցնի միայն մի դրվագ: Նա միայն երգահան չէր, թեկուզ դարագլխային՝ մի ամբողջ դպրոցի հիմնադիր: Միաժամանակ նա մեծ գիտնական էր, մեկը այն երջանիկ հայտնագործողներից, որոնց հավաքական անունը Կոլումբոս է: Նաեւ հայ երգի լավագույն կատարողը՝ նույնպես սկզբնավորող եւ ոչ շարունակող: Իսկ խմբավարը, ուսուցիչը, բանասերը...

...Հայտնի է, թե կղերական մթին միջավայրում ինչ խլրտում գցեց եւ ինչ ամբաստանություններ տեղի տվեց Կոմիտասի ձայնագրվելը սկավառակների վրա: Հիմա անհավատալիության չափ արտառոց է թվում այդ:

> ***Բայց մի՞թե պակաս անհավատալի չէ, որ մինչեւ այսօր էլ մենք չունենք այդ սկավառակների մասսայական թողարկումը եւ զրկված ենք Կոմիտասին մեր տանն ունենալու, ցանկացած պահին նրան ունկնդրելու անկրկնելի հաճույքից:***
>
> ***Չգիտեմ ովքեր պիտի կարմրեն սրա համար, բայց պիտի որ կարմրեն, վատ չէր լինի նաեւ, որ քրտնեին, որովհետեւ այս արդեն ժամանակի բան չէ. պարզապես պետք է ունենալ եթե ոչ վսեմ նկրտում, գոնե... առեւտրական ջիղ...***

Կոմիտասի դիմաքանդակի վրա շարունակում է աշխատել ժամանակը, եւ նրա մուրճի հարվածների տակ բեկոր առ բեկոր կանհետանան նաեւ այս կարգի երեւույթները: Միայն թե շուտ...

Հարցազրույցը վարեց «ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»-ը

(Պատասխանները քաղված են Պարույր Սեւակի հրապարակախոսական հոդվածներից)

ՀԱՄԱՌ ՄԱՐՏԵՐ ՎԱՆՈՒՄ ԵՎ ՊԱՏԱՐԱԳ ՎԱՐԱԳԱ ՎԱՆՔՈՒՄ...

(1896 թ. հունիսյան ինքնապաշտպանությունը)

1896 թ. հունիսը հիշարժան է Վան քաղաքի բազմադարյան կենսագրության մեջ:

Վանի հայությունը կարողացավ կազմակերպված դիմադրություն ցույց տալ համիդյան հրոսակներին եւ դրանով իսկ ի լուր աշխարհի եւս մեկ անգամ ազդարարել, որ հայը կարող է հաջողությամբ զենք գործածել, կռվել եւ հաղթել իր ոսոխներին:

1895-96 թթ. սուլթան Համիդը կարողացավ հայկական կոտորածներ ու ջարդեր կազմակերպել Արեւմտահայաստանի մի շարք վայրերում: Սակայն Վանը զերծ էր մնացել կոտորածներից: Վանի հայության կոտորածը կազմակերպելու նպատակով սուլթանն իր թիկնապահ` արյունարբու Սաադեդդին փաշային արտակարգ լիազորություններով ուղարկում է Վան: Հայ ազգային կուսակցությունների` Վան-Վասպուրականի պատասխանատուները լրջորեն նախապատրաստված էին արհավիրքին դիմագրավելու:

Վանի 1896 հունիսյան ինքնապաշտպանության ոգին ու գլխավոր կազմակերպիչը Մկրտիչ Ավետիսյանն էր (Թերլեմեզյան), որը կարողացավ համախմբել Վանի հայ հասարակության բոլոր կարող ուժերին:

1896 թ. հունիսի 3-ին սկսվեց Վան քաղաքի հերոսական ինքնապաշտպանությունը:

Ահավոր ու հերոսական էր Վանի դյուցազնամարտը:

Հայոց մի բուռ քաջեր, իրենց եւ ողջ հայության պատիվն ու արժանավայել գոյության իրավունքը պաշտպանելու բնական մղումով, ելնում են ճակատելու անհամեմատ գերակշիռ կայսերական ուժերի դեմ:

Սաադեդդին փաշան Պոլսից հրաման է ստանում թնդանոթ գործածելու ապստամբների դեմ:

Վանի ինքնապաշտպանական կռիվների ժամանակ քաղաքից բացակայում էր ռուսաց հյուպատոս Վլ. Մաեւսկին, որը 1896 թ. հունիսի 1-ին մեկնել էր Կովկաս: Նա իրեն փոխանորդ էր նշանակել ախալցխացի Կարապետ Չիլինկիրյանին, որը հյուպատոսարանի թարգմանն էր: Վերջինիս անձնազոհ ջանքերով այդ տագնապալից օրերին հյուպատոսարանի շենքում ապաստանեց 6000 հայ:

Վանի հայության հանդեպ իր բարյացակամ ու գթասիրտ վերաբերմունքով առանձնանում էր նաեւ պարսկական հյուպատոս Միրզա Հուսեին խանը, որը եռանդուն գործողություններով խուժանի ճանկերից ազատեց իր մոտ ապաստանած ավելի քան 1000 հայի:

Հայ մարտիկների դիմադրությունը հաջող էր եւ կարող էր երկար շարունակվել: Իսկ դա խիստ անհանգստացնում է թուրքական կառավարությանը եւ Վանի անգլիական հյուպատոսին: Վերջինս փորձում է որեւէ ձեւով վերջ տալ հայերի դիմադրությանը` վախենալով ռուսական զորքերի հնարավոր միջամտությունից: Հունիսի 6-ին հյուպատոսն սկսում է բանակցությունները հայ ապստամբների ղեկավարների հետ: Հայերը, չվստահելով նրա կեղծավոր միջամտությանը, պահանջում են, որ բանակցություններին մասնակից լինեն Վանի ռուսական, ֆրանսիական եւ պարսկական հյուպատոսները:

Վերջապես համաձայնություն է ձեռք բերվում, որ հայ մարտիկները թողնեն Վանը` պայմանով, որ ճանապարհին չպիտի հետապնդվեն թուրքական եւ քրդական ուժերի կողմից:

Վանի ինքնապաշտպանական խորհրդի նիստում որոշում են կռվող երիտասարդությանը զենքը ձեռքին անցկացնել Պարսկաստան:

1896 թ. հունիսի 8-ին երեկոյան, Զինվորական մարմնի հրամանի համաձայն, խմբերը, թողնելով իրենց դիրքերը, շարժվում են դեպի Վարագա վանքը:

Ինքնապաշտպանական ուժերի հեռանալուց հետո զորքն ու քրդական խաժամուժը չտեսնված բարբարոսություններ են կատարում քաղաքում: Ողջ Այգեստանը մատնվում է կողոպուտի: Վարագա վանքի շրջակայքում հավաքվում է շուրջ 1500 զինված ու անզեն երիտասարդ:

Հայ կուսակցությունների ընդհանուր ժողովում որոշվում է, որ բոլորը միասին մի ուղղությամբ են նահանջելու դեպի պարսկական սահմանագլուխը:

Հնչակյան խումբը` Մարտիկի առաջնորդությամբ, առաջապահ է ընտրվում, դաշնակցականները` Պետոյի գլխավորությամբ, բոլորի թիկունքից գնալու, իսկ զինված արմենականները` Մ. Ավետիսյանի եւ Մուշեղի գլխավորությամբ, անզեններին երկու կողմից պաշտպանելու հանձնարարությունն են ստանում:

Այս առիթով Վարագա վանքում մատուցվում է սուրբ պատարագ:

Ապա ինքնապաշտպանության մասնակիցները վերցնում են ճանապարհի համար անհրաժեշտ մթերք ու հաց:

Սակայն նահանջի հարցում առաջ են գալիս տարակարծություններ: Արմենականների խումբը, պաշտպանական անհրաժեշտ մարտակարգ ընդունելով, բռնում է նահանջի ճամփան:

Իսկ հնչակյան եւ դաշնակցական խմբերը` Պետոյի եւ Մարտիկի առաջնորդությամբ, մի քանի օր անց նույնպես որոշում են Աբաղայի դաշտով առանձին նահանջել Պարսկաստան: Սակայն թուրքական եւ քրդական ուժերը ճանապարհի հենց սկզբից հետապնդում են երկու խմբին էլ:

Հայկական ուժերի ցանկացած տեղաշարժ հսկվում էր թուրքական իշխանությունների կողմից:

Անվերջ ընդհարումներից հետո արմենականները մտնում են Խանասորի դաշտ, որտեղ գտնվում էր Բարթողոմեոս առաքյալի հինավուրց վանքը: Շուտով խումբը շրջապատվում է քրդական հրոսակներով, որոնց գլխավորում էր հայտնի քուրդ ավազակապետ Շարաֆ բեկը: Իսկ վանքում դարանակալել էր շուրջ 200 թուրք զինվոր` հրամանատարությամբ Թարաֆ հարյուրապետի: Սկսվում է անհավասար կռիվ: Հայ մարտիկները կռվում են ուժերի գերագույն լարումով, անձնուրաց` մինչեւ արյան վերջին կաթիլը:

Մարտի ընթացքում զոհվում է արմենականների մեծագույն մասը: Միայն մի քանիսին է հաջողվում ճեղքել պաշարման օղակը եւ անցնել Պարսկաստան:

Վանի հայ ազատատենչ երիտասարդության ոչնչացումը ծանր կորուստ եղավ ողջ Վասպուրականի հայության համար:

Գործնականում իրենց հավաստիացումները չպահեցին նաեւ եվրոպական հյուպատոսները, որոնք երաշխավորել էին ինքնապաշտպանության մարտիկների անվտանգ անցումը Պարսկաստան:

Վանի հերոսական ինքնապաշտպանությունը թշնամուն ցույց տվեց հայերի դիմադրական ուժն ու կորովը եւ մեկ անգամ եւս վկայեց, որ հայոց ուժերը մեկ, միասնական բռունցքի փոխակերպվելու դեպքում անհնարին կդառնա հայաջինջ պլանների իրագործումը:

Արմեն ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ
Պատմ. գիտ. թեկնածու

ԱՍՏՎԱԾԱՇՈՒՆՉ ՄԱՏՅԱՆԸ

ՄԱՐԳԱՐԵՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Սկիզբը` թիվ 8, 9, 11, 12

Սուրբ Գրքի աստվածաշնչականության ներքին ապացույցներից են մասնավորապես մարգարեությունները:

Ըստ Հայաստանյայց եկեղեցու ուղղափառ վարդապետության` մարգարեությունը, իբրեւ աստվածային փրկագործության անքակտելի մաս եւ Աստծո` Իր ժողովրդի եւ մարդկության հետ հաղորդակցության առավել ցայտուն դրսեւորում, հեռավոր ու մոտ ապագայում կատարվելիք իրադարձությունների ինքնանպատակ կանխասացություն չէ, այլ մղված լինելով Սուրբ Հոգուց` այն մարգարեների շուրթերին հնչում է մե՛րթ նախազգուշացում ու դատաստան կամ չար ճանապարհներից խույս տալու եւ ապաշխարելու կոչ, մե՛րթ փրկության ավետիս խավարի եւ անհուսության մեջ խարխափող

ժողովուրդների համար: Մյուս կողմից` սուրբգրային մարգարեությունները բացահայտում են Աստծո` բովանդակ տիեզերքը եւ մարդկության պատմությունը տնօրինելու խորհուրդը, Նրա ծրագրերի անփոփոխելիությունն ու կատարման անխուսափելիությունը: Այլ կերպ ասած` մինչեւ աշխարհի վերջն ընդգրկող առավել կարեւոր իրադարձությունների մարգարեությունները Սուրբ Գրքի աստվածաշնչականության աներկբա ապացույցներից են: Ինքը` Աստված է բացահայտում դրանց տնօրինման նպատակը. «Քեզ պատմվեց մինչեւ այժմ կատարվածը, դեռ չեղած` դրանց մասին լուր տվի քեզ, որպեսզի երբեք չասես, թե` «Դրանք իմ կուռքերը կատարեցին» (Եսայի ԽԸ 5): Իսկ այն, որ Աստված նախախնամել է եւ մարգարեների միջոցով հայտնել մարդկության համար բախտորոշ իրադարձությունները, որոնք ծառայում են բարուն եւ փրկությանը, Աստծո ամենազորությունն ի հայտ բերելու եւ մեր հավատքը զորացնելու նպատակ ունի, եւ ս. Հովհաննես Ոսկեբերանի բնորոշմամբ` «համոզում են ոչ պակաս, քան հրաշքները»: Աստծո ամենագիտությունը, ինչպես ասում է սուրբ Գրիգոր Նարեկացին, «որ ամեն ինչ գիտի նախապես», բնավ չի նույնանում ճակատագիր հասկացությանը եւ բռնացում չէ մեր ազատ կամքի վրա: Մեր ապագան, ըստ Ս. Գրքի ուսուցման, կախված է «կյանքն ու մահը, բարին ու չարը» ազատ կամքով ընտրելուց:

Մարգարեություններ կան բովանդակ Սուրբ Գրքում, սակայն դրանք առավել կենտրոնացած են Հին Կտակարանի 16 մարգարեական գրքերում եւ Նոր Կտակարանի Հայտնության մեջ: Այս մարգարեական գրքերը չափազանց կարեւոր են մեզ համար, քանզի դրանցում գտնում ենք ոչ միայն Իսրայելին եւ դրա ժողովուրդներին վերաբերող բացարձակ ճշտությամբ կատարված կանխասացություններ, այլեւ Քրիստոսի եւ ժողովուրդների դարձի գալու մասին վկայություններ: Հիսուս Քրիստոսը` Աստծո Որդին, բազմիցս մատնացույց էր անում դարեր եւ ամբողջ հազարամյակ առաջ հնչած մարգարեությունները` իբրեւ Իր եւ Իր աստվածային առաքելության մասին վկայող ամենահավաստի աղբյուր. «Քննեցե՛ք Գրքերը, քանի որ կարծում եք, թե դրանցով հավիտենական կյանք կունենաք: Բայց այդ Գրքերն իսկ վկայում են Իմ մասին» (Հովհ. Ե 39):

Չորս Ավետարանները, որոնք երկու Կտակարանների կապող օղակն են, անդադրում հղումներ են անում Հին Կտակարանին` լիաձեռն քաղելով մեսիական մարգարեություններից: Նրանք այնքան հաճախ են վկայակոչում Հին Կտակարանը, որ նույնիսկ հատուկ բանաձեւեր են մշակում: Օրինակ. «Այն ժամանակ կատարվեց մարգարեի բերանով ասվածը» կամ «կատարվեցին գրվածքները»: Փաստորեն` Նոր Կտակարանում չկա Մեսիային` Հիսուս Քրիստոսին վերաբերող մի այնպիսի իրողություն, նույնիսկ աննշան մանրամասնություն, որ նախանշված չլինի Հին Կտակարանում:

«Ահա կույսը պիտի հղիանա ու որդի ծնի, եւ Նրա անունը պիտի լինի Էմմանուել» (Եսայի Է 14),- գրի է առնված նախքան Քրիստոսը 7-րդ դարում ապրած Եսայի մարգարեի ձեռքով:

Իսկ Ավետարանում կարդում ենք. «Հիսուս Քրիստոսի ծնունդը այսպես եղավ. Նրա մայրը` Մարիամը, որ Հովսեփի նշանածն էր, նախքան նրանց` իրար մոտենալը, Սուրբ Հոգուց հղիացած գտնվեց... Սակայն այս ամենը եղավ, որպեսզի կատարվի ինչ որ Տիրոջ կողմից ասվել էր Եսայի մագարեի բերանով» (Մատթ. Ա 18, 22):

Ընդ որում` մարգարեն խոսում է այդ նույն մանկան աստվածության մասին. «Քանզի մեզ համար մանուկ ծնվեց, մի որդի տրվեց մեզ, որի իշխանությունն իր ուսերի վրա պիտի լինի. նա պիտի կոչվի Մեծ խորհրդի հրեշտակ, Սքանչելի խորհրդակից, Աստված հզոր, Իշխան, Հայր հանդերձյալ կյանքի» (Եսայի Թ 6):

Մեսիական մարգարեությունները մեզ պետք են ոչ միայն որպես Քրիստոսի նկատմամբ հավատի ակնառու ապացույցներ, այլեւ նրանք հաճախ լույս են սփռում նորկտակարանյան այս կամ այն իրադարձության վրա:

Շարունակելի

Գրիգոր ԴԱՐԲԻՆՅԱՆ

ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԵՈ՞Ս ԹԵ ԲԱՐԹՈՂՈՄԵՈՍ

Հայոց առաջին լուսավորիչներից մեկի` սուրբ Բարթողոմեոս առաքյալի այս անունը (առաքյալը «Հովհաննեսի Ավետարանում» կոչվում է Նաթանայել) նշանակում է «Թողոմեի որդի» («բար» = արամեերեն` որդի): Այս իսկ պատճառով առաքյալի անունն այժմ տարածում գտած «Բարդուղիմեոս» ուղղագրական ձեւով գրելը սխալ է: Բանն այն է, որ այս անունը, ինչպես եւ շատ ուրիշ անուններ, հայոց ձեռագիր եւ տպագիր գրականության մեջ հանդես են գալիս տարբեր ուղղագրական ձեւերով, որոնց մեծ մասն ընդհանրացած գրչական սխալներ են: Այս անունը կարելի է հանդիպել նաեւ Բարթողիմէոս, Բարթուղիմէոս, Բարդողովմէոս, Բարդուղիմէոս եւ այլ ուղղագրական ձեւերով, եւ սրանցից ճշգրտագույնը *«Բարթողոմեոսն»* է (տառադարձված հունարեն «Բարթոլոմեոս»-ից. համեմատիր նաեւ ռուս. Барфоломей, անգլ. Bartholomew ձեւերի հետ): Դժբախտաբար, առ այսօր իբրեւ այս անվան «ճիշտ» ուղղագրական ձեւ գործածվում է ուղղագրական բառարաններում ու բառացանկերում իր հաստատուն տեղը գտած «Բարդուղիմեոս» սխալ ձեւը (բարեբախտաբար Աստվածաշնչի արեւելահայերեն եւ արեւմտահայերեն հրատարակությունների մեծ մասում գործածված է «Բարթողոմէոս» ճիշտ ձեւը): Կարծում ենք, ժամանակն է, որ մեր լեզվաբան այրերն անդրադառնան ժամանակին թույլ տրված այս սխալին եւ այն շտկեն: Ասենք, որ «Բարթողիմեոս»-ը, թեեւ սակավ ճշգրիտ, սակայն նույնպես ընդունելի ուղղագրական ձեւ է:

Ս. Ս.

ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ

Հիմնադիր` Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին

Հրատարակիչ` Ս. Էջմիածնի Քրիստոնեական դաստիարակության կենտրոն

Գլխավոր խմբագիր` Աստղիկ Ստամբոլցյան

Գրանցման վկայական` 624

Խմբագրության հասցեն` ք. Վաղարշապատ, ՔԴՔԿ

հեռախոս` (0+31) 56780, 54510

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի տպարան

Ստոր. է տպագր. 15. 7. 2002 թ.

Տպաքանակը` 2500

Գինը` 50 դրամ: